

Ratno izvještavanje u suvremenom dobu: od pojave masovnih medija u 19.stoljeću do rata u Ukrajini

Ćekić, Tihana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:665610>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 287/KOM/2024

Ratno izvještavanje u suvremeno doba: od pojave masovnih medija u 19. stoljeću do rata u Ukrajini

Studentica

Tihana Ćekić, 0336054810

Mentorica

prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić

Koprivnica, rujan 2024.

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

STUDIJ Preddiplomski sveučilišni studij Komunikologija, mediji i novinarstvo

PRISTUPNIK Tihana Ćekić

MATIČNI BROJ 0336054810

DATUM 27.8.2024.

KOLEGIJ Povijest medija i komunikacije

NASLOV RADA Ratno izvještavanje u suvremenom dobu: od pojave masovnih medija u 19. stoljeću do rata u Ukrajini

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU Wartime Reporting in the Modern Age: from the Emergence of Mass Media in the 19th Century to the War in Ukraine

MENTOR Magdalena Najbar-Agičić

ZVANJE prof. dr. sc.

ČLANOVI POVJERENSTVA

- doc. dr. sc. Irena Radej Miličić
- doc. dr. sc. Branimir Felger
- prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić
- naslovni izv. prof. dr. sc. Željko Krušelj
-

Zadatak završnog rada

BROJ 287/KOM/2024

OPIS

Ovaj rad analizira povijesni razvoj ratnog izvještavanja od 19. stoljeća do suvremenog doba, s posebnim fokusom na izvještavanje o ratu u Ukrajini na portalu BBC News. U uvodnom dijelu rad istražuje različite aspekte ratnog novinarstva kroz povijest, počevši od ranih oblika izvještavanja kroz masovne medije tisak, radio i televiziju. Posebna pažnja posvećena je ulozi propagande, doprinosu ratnih reportera te etičkim izazovima s kojima su se novinari suočavali tijekom ratova. Kroz povijesnu analizu, rad naglašava ključne promjene u načinu izvještavanja, utjecaj tehnoloških inovacija i promjene u društvenom kontekstu koje su oblikovale ratno novinarstvo. Istraživački dio rada fokusira se na suvremene prakse ratnog izvještavanja, s posebnim naglaskom na način na koji digitalna era i novi mediji utječu na brzinu, količinu i pristupačnost ratnih izvještaja na primjeru portala BBC News. Metodom analize sadržaja, rad istražuje kako su se ti aspekti promijenili u posljednjim desetljećima, pružajući uvid u transformaciju ratnog novinarstva u digitalnom dobu.

U radu nastoji se odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

- Što je najviše utjecalo na promjene u ratnom izvještavanju kroz povijest?
- Koji su izvori informacija bili primarni za ratne izvjestitelje u prošlosti i danas?
- Koje su glavne razlike u prezentaciji ratnih informacija kroz različite medijske formate?

ZADATAK URUČEN

30.8.2024

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

**Sveučilište
Sjever**

Odjel za Komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 287/KOM/2024

Ratno izvještavanje u suvremeno doba: od pojave masovnih medija u 19. stoljeću do rata u Ukrajini

Studentica

Tihana Ćekić, 0336054810

Mentorica

prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić

Koprivnica, rujan 2024.

Predgovor

Tema ovog završnog rada odabrana je iz želje za proučavanjem transformacije ratnog novinarstva kroz povijest. Dok sam učila o zbivanjima u novinarstvu za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata primijetila sam kako se danas sve uvelike promijenilo. Posebno sam se osvrnula na današnju situaciju u svijetu gdje u posljednjih nekoliko godina svjedočimo vrlo izazovnom razdoblju odnosno ruskoj agresiji na Ukrajinu. Veliki rat koji se odvija samo nekoliko stotina kilometara od Hrvatske, podsjeća me na važnost i odgovornost medija u oblikovanju percepcije sukoba. Kao što se metode izvještavanja razvijaju, tako se mijenja i način na koji društvo doživljava i reagira na ratne događaje što mi se, proučavanjem ove teme, učinilo vrlo relevantnim u današnjem kontekstu.

Dok sam proučavala različite povijesne epohe, posebno me zaintrigiralo razdoblje svjetskih ratova i transformacija metoda izvještavanja koje su uključivale tiskane medije i radio, dok se danas fokus stavlja na moderne digitalne platforme i društvene mreže koje napreduju iz dana u dan. Te promjene nisu promijenile samo način prenošenja informacija, već su također utjecale na način na koji javnost doživljava i razumije ratne događaje.

Želim izraziti duboku zahvalnost svojoj mentorici, izv. prof. dr. sc. Magdaleni Najbar Agičić, za njeno neizmjereno strpljenje, korisne savjete i odlično usmjeravanje tijekom pisanja rada. Njezino strpljenje uvelike mi je olakšalo pisanje.

Također, zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima te kolegama i kolegicama s fakulteta na stalnoj podršci tijekom tri godine studiranja.

Sažetak

Ovaj završni rad, bavi se evolucijom ratnog izvještavanja u odabranom periodu vremena, od pojave masovnih medija koji su se koristili u ratovima 19. i 20. stoljeća, do suvremenih tehnologija 21. stoljeća. Tema obuhvaća povijesni pregled izvještavanja o ratnim sukobima, medija koji su se koristili za prenošenje vijesti i izvještavanje te utjecaj ratne promidžbe tada i danas. Detaljno su analizirani doprinosi ratnih dopisnika i važnost ratne fotografije.

Posebna pažnja posvećena je i propagandnim tehnikama korištenim tijekom povijesnih sukoba na koje se rad fokusira, te tehnikama koje se koriste u suvremenom ratnom izvjetiteljstvu, ali i ulozi novinara na terenu gdje često riskiraju vlastite živote kako bi informirali ljude o stanju u ratnoj zoni.

Nadalje, rad se bavi i analizom suvremenog ratnog izvjetiteljstva i utjecajem razvoja suvremenih tehnologija na ratno izvještavanje kroz proučavanje članaka objavljenih na temu rata između Ukrajine i Rusije na BBC News portalu u razdoblju od tri mjeseca. Proučavane su infografike, videozapisi i fotografije koje se bitno razlikuju od onih iz prošlosti. Kroz portal su analizirani i interaktivnost i angažman publike u promatranom sukobu odnosno kako nam tehnologija danas omogućava komentiranje i sudjelovanje u novinarstvu kroz slanje vlastitih fotografija o događaju, često direktno s bojišta, za prikaz stanja na terenu. Istraživanje je također obuhvatilo analizu brzine izvještavanja, s posebnim naglaskom na objavu vijesti neposredno nakon važnih događaja, te obujam izvještavanja koji je značajno porastao pojavom interneta. Promatrano je i poštivanje etičkih standarda u današnjem ratnom novinarstvu kroz promatranje i analizu fotografija osjetljivog sadržaja na proučavanom portalu.

Na temelju ovih analiza, rad donosi zaključke o promjenama u načinu izvještavanja u određenom vremenskom razdoblju, od pojave ratnih izvjestitelja u vrijeme sukoba u 19. stoljeću do danas, s posebnim osvrtom na dinamiku izvještavanja na BBC News portalu u kontekstu suvremenog ratnog sukoba između Ukrajine i Rusije.

Ključne riječi: ratno izvještavanje, rat u Ukrajini, propaganda, ratni dopisnik, masovni mediji, BBC News portal

Summary

This thesis explores the evolution of war reporting over a selected period of time, from the emergence of mass media used in the wars of the 19th and 20th centuries to modern technologies of the 21st century. The topic covers a historical overview of reporting on armed conflicts, the media used to convey news and reports, and the impact of war propaganda both then and now. The contributions of war correspondents and the significance of war photography are analyzed in detail.

Special attention is given to propaganda techniques used during the historical conflicts on which this paper focuses, as well as the techniques used in modern war reporting. The role of journalists on the ground, who often risk their lives to inform people about the situation in war zones, is also examined.

Furthermore, the paper analyzes contemporary war reporting and the impact of technological advancements on war reporting through the study of articles published on the BBC News portal on the war between Ukraine and Russia over a three-month period. Infographics, videos, and photographs, which differ significantly from those of the past, were studied. The portal was also analyzed for interactivity and audience engagement in the observed conflict, including how technology today enables commentary and participation in journalism by submitting personal photographs of events, often directly from the battlefield, to depict the situation on the ground. The research also included an analysis of the speed of reporting, with particular emphasis on the publication of news immediately after major events, and the volume of reporting, which has significantly increased with the advent of the internet. The adherence to ethical standards in modern war journalism was also examined through the observation and analysis of sensitive content photographs on the studied portal.

Based on these analyses, the paper draws conclusions about changes in reporting methods over a specific period, from the emergence of war correspondents during conflicts in the 19th century to the present day, with a particular focus on the dynamics of reporting on the BBC News portal in the context of the contemporary war conflict between Ukraine and Russia.

Keywords: war reporting, war in Ukraine, propaganda, war correspondent, mass media, BBC News portal

Popis korištenih kratica:

BBC- British Broadcasting Corporation

NBC- National Broadcasting Company

SAD- Sjedinjene Američke Države

TV- Televizija

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Ratno novinarstvo	4
2.1. Povijest ratnog izvještavanja	4
2.2. Ratno izvještavanje u „zlatnom dobu“ novinarstva (1856. - 1903.).....	5
3. Ratna propaganda i izvještavanje u vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata	8
4. Ratni dopisnici	10
4.1. Specijalni ratni dopisnici	10
5. Ratna fotografija u prošlosti.....	12
6. Izvještavanje o ratu u Ukrajini na portalu BBC News.....	15
6.1. Količina vijesti.....	15
6.2. Vizualni sadržaj	17
6.3. Fotografije	18
6.4. Videozapisi	22
6.5. Infografike	24
6.6. Brzina izvještavanja.....	27
6.7. Manipulacija i dezinformacije	28
6.8. Etika u ratnom novinarstvu.....	30
6.9. Angažman i interakcija publike	32
7. Zaključak.....	35
8. Literatura.....	39
9. Popis slika	40
10. Popis tablica	41

1. Uvod

Rat je prisutan u ljudskoj povijesti tisućama godina, od prvih velikih carstava do sadašnjeg vremena, a u ljudima je oduvijek izazivao mješavinu emocija poput, užasa, uzbuđenja, ponosa, zgražanja i zbnjenosti. S takvim bogatstvom emocija, nije iznenađujuće da rat neprestano privlači pažnju medija. Od izbijanja rata u Ukrajini, mediji nas neprestano obasipaju izvještajima o njegovom tijeku. To je pitanje ratnog izvještavanja i njegovih izazova stavilo u fokus javnosti.

Vijesti o ratovima kolale su od antičkog doba no pravo medijsko izvještavanje počinje pojavom tiskanih medija. Korijeni ratnog izvještavanja započeli su pojavom prvih novina u 17. stoljeću. Rat je često ometao trgovinu stoga su najranije novine bile usmjerene na informiranje trgovaca. Prije pravih novina, tiskani leci također su izvještavali o tadašnjim sukobima, a s daljnjim razvojem novinarstva u 19. stoljeću rat postaje jedna od glavnih tema onog vremena, osobito u Krimskom ratu i Građanskom ratu u SAD-u. Razvoj novinstva tijekom 19. stoljeća donio je pojavu specijaliziranih novinara koji su se bavili izvještavanjem s ratišta. Prije toga vijesti o ratovima temeljile su se na izvještajima sudionika ili slučajnih svjedoka.

Od samih svojih početaka, ratno izvještavanje imalo je višestruke svrhe jer rat izaziva suprotstavljene emocije ne samo kod onih koji sudjeluju u sukobu i borbama nego i kod poreznih obveznika koji ga financiraju. Troškovi rata mogu uništiti ekonomiju, stoga se rat u prošlosti morao predstavljati kao popularan i pravedan kako bi privukao financijska sredstva. Uloga medija je ključna u održavanju morala tijekom rata jer danas ratno izvještavanje češće donosi loše nego dobre vijesti, a neki ratovi u povijesti imali su značajnu ulogu u promjeni načina ratnog izvještavanja. Kako se ratno novinarstvo unaprjeđivalo novinari su postajali sve skeptičniji prema službenim izjavama o ratu te se okrenuli istraživačkom novinarstvu. Današnje ratno izvještavanje uključuje novinare koji su često na prvoj crti bojišta te riskiraju svoje živote kako bi prenijeli stvarnost sukoba. Rat je i dan danas prisutan u našim životima, ne samo za vojnike i civile na području zahvaćenim ratnim operacijama, već zahvaljujući ratnim dopisnicima i izvještavanju, dotiče sve nas, a izvještavanje o ratovima pomaže javnosti razumjeti sukob. Izvještavanje o sukobima zapravo produbljuje razumijevanje i povećava odgovornost u kontekstu sukoba.

Ovaj završni rad bavi se usporedbom ranijih i suvremenijih metoda ratnog izvještavanja, a ideja je da se u teorijskom dijelu rada predstavi ratno izvještavanje u povijesti, odnosno u

razdoblju odabranih sukoba za vrijeme 19. i 20. stoljeća, uključujući analizu propagande, uloge ratnih reportera i etičkih izazova, dok je u istraživačkom dijelu analizirano izvještavanje o ratu u Ukrajini na BBC News portalu u razdoblju od početka najnovije eskalacije sukoba 24. veljače 2022. godine, točnije razdoblje od tri mjeseca nakon početka nove faze sukoba. U metodološkom smislu korištena je analiza sadržaja kako bi se istražilo suvremeno ratno izvještavanje, s posebnim naglaskom na promjene u brzini i količini izvještavanja.

Prva hipoteza H1 jest da je tehnološki napredak, uključujući uvođenje satelitske komunikacije, društvenih medija i interneta, značajno promijenio način na koji se izvještava o ratnim sukobima od 19. do 21. stoljeća, omogućujući bržu i precizniju distribuciju informacija. Druga hipoteza H2 jest da je građansko novinarstvo postalo važan izvor informacija u sadašnjem vremenu ratnog izvještavanja, zamjenjujući i nadopunjavajući starije novinarske izvore. Treća hipoteza H3 jest da je vizualni sadržaj u izvještavanju o ratovima od 19. do 21. stoljeća evoluirao od skromnih ilustracija i crno-bijelih fotografija do sveprisutnih i emocionalno nabijenih multimedijских prikaza, što je utjecalo na emocionalni doživljaj i interpretaciju ratnih sukoba kod javnosti.

Kako bi mogli smjestiti današnje stanje u povijesni kontekst značajan dio rada posvećen je prikazu povijesnog razvoja ratnog izvještavanja. Za taj prikaz koristila sam bogatu literaturu koja je dostupna na hrvatskom i engleskom jeziku, a okosnica prikaza povijesnog razvoja ratnog izvještavanja temelji se prvenstveno na knjizi *Povijest novinarstva* autorice Magdalene Najbar Agičić. Za potrebe istraživanja provedena je manja kvantitativna i veća kvalitativna analiza vijesti o sukobu između Ukrajine i Rusije, objavljenih na portalu BBC News. Ovaj portal odabran je zbog toga što je poznat kao globalno priznata medijska kuća gdje su u fokusu objektivnost i pouzdanost, ali također ovaj portal pruža detaljne analize događanja, jedan je od najpristupačnijih i najutjecajnijih medijskih izvora vijesti na engleskom jeziku što omogućava širu publiku diljem svijeta, a uz to koristi i raznovrsne formate koji su bili vrlo korisni za istraživanje, uključujući pisane članke, videozapise, reportaže, intervjue i infografike.

Tijekom pisanja rada postavljeno je nekoliko ključnih pitanja koja su pomogla u oblikovanju analize ratnog izvještavanja. Prvo, što je najviše utjecalo na promjene načina izvještavanja o ratovima? Drugo, koji su izvori informacija bili primarni za ratne izvjestitelje u prošlosti i danas? Treće, koje su glavne razlike u prezentaciji ratnih informacija kroz različite medijske formate? Kroz ova pitanja istraživanje se usmjerilo na to kako su tehnološke inovacije, poput interneta, utjecale na dinamiku izvještavanja o ratu i promijenile ga. Proces istraživanja temeljen je na odabiru ovih kategorija: obujam izvještavanja, učestalost korištenja vizualnih

elemenata, brzina i efikasnost izvještavanja, interaktivnost i etički aspekt. Analizirane su i negativne strane digitalnog izvještavanja u kontekstu širenja dezinformacija. Ovaj sukob odabran je zbog svoje aktualnosti i mogućnosti analize promjena u izvještavanju koje su se dogodile uslijed napretka digitalne tehnologije.

2. Ratno novinarstvo

Kao specijalizirana grana novinarstva, ratno novinarstvo fokusira se na izvještavanje o sukobima, ratovima i njihovim posljedicama te je uobičajena tema našeg informativnog okruženja, a često može igrati značajnu ulogu u našem razumijevanju ratova. Vrlo je važna grana novinarstva jer omogućava ljudima da razumiju događanja u svijetu te da razmišljaju o aktualnim zbivanjima. Informiranjem javnosti o ratovima može se pomoći u donošenju informiranih odluka o vanjskoj politici, ali i do veće potpore u mirovnim rješenjima. Ratno izvještavanje je prije svega vrlo važno za ostavljanje trajnog zapisa o ratnim zbivanjima, ali nisu svi aspekti ratnog izvještavanja pozitivni. Ova grana novinarstva često nosi mnoge probleme kao što je korištenje ove grane u propagandne svrhe. To se većinom postiže prikriivanjem negativnih aspekata sukoba ili poticanjem podrške ratu. Osim propagande izvještavanje o ratu, posebno o borbama, oduvijek je bilo izuzetno opasno te zahtjeva veliku snalažljivost u prikupljanju informacija. Novinari često nesvjesno mogu prihvatiti ili čak svjesno slijediti ciljeve, ideologije i perspektive jedne ili druge strane u sukobu. Dio njihova posla je da se suočavaju sa izazovom da shvate cjelokupnu situaciju boreći se protiv ograničenja informacija koje nameću vojska i vlada. Ove poteškoće svakako su dio prirode samog ratnog izvještavanja i utječu na način na koji se ono provodi. Iako je skupo za praćenje, ratovanje je komercijalno isplativo za medije jer njegova prijetnja i razvoj izazivaju nezasitnu glad publike za vijestima. Rat postaje katalizator za uredničke odluke u novinskim kućama te počinje diktirati raspodjelu resursa, izbor komentatora i izvora, ali utječe i na agendu izvještavanja. Tema rata zahtjeva vanredne resurse i snalažljivost medijskih institucija, tehničara i novinara. Žanr ratnog izvještavanja inspiriran je i drugim oblicima medijske produkcije, poput filmova i TV serija. Te produkcije, pak, utječu na percepciju i očekivanja publike o ratovanju i načinu na koji mediji trebaju izvještavati o sukobima. (Allan i Zelizer 2004: 25-26)

2.1. Povijest ratnog izvještavanja

Ratno izvještavanje je ranije spomenuta grana novinarstva koja ima složenu povijest koja se proteže kroz stoljeća. Od ranih izvješća drevnih pisara do suvremenih ugrađenih reportera na bojnim poljima, ratni su izvjestitelji oduvijek bili svjedoci i dokumentirali neke od najstrašnijih i najvažnijih događaja u ljudskoj povijesti. Tragovi izvještavanja o ratu mogu se

pronaći u drevnim civilizacijama, primjer toga su pisari i glasnici koji su se informirali i bilježili, a zatim i prenosili vijesti o bitkama i ratovima.

Već u 16. stoljeću, tiskani leci izvještavali su o tadašnjim ratnim konfliktima, a u 19. stoljeću u vremenu kada je novinarstvo bilježilo značajan napredak, središnja tema europskih i svjetskih medija postaje Krimski rat između Osmanskog Carstva i Rusije uz sudjelovanje Velike Britanije, Francuske i Sardinije. Isprva su o takvim događajima informacije uglavnom objavljivale novine na temelju svjedočanstava sudionika ili službenih državnih obavijesti, ali u međuvremenu su vodeći listovi počeli slati posebne ratne izvjestitelje na teren među kojima su prvi bili dopisnik *Timesa* William Russell te dopisnik *Daily Newsa* Edwin Godkin. (Najbar-Agičić 2015: 103-104)

Na razvoj ratnog izvještavanja značajno je utjecao Građanski rat u SAD-u o kojem su izvještavali, osim američkih novinara, i dopisnici s europskog područja, uključujući W. Russella i Georgesu Clemenceaua koji je pisao za pariški list *Le Temps*. U tom vremenu otvorilo se pitanje slobode tiska i cenzure vijesti ratne tematike, pri čemu su se uvelike kontrolirali članci ratnih novinara. Slanje vijesti telegrafom se zabranilo, a na sjeveru SAD-a bila je manja sloboda tiska nego na jugu. (Najbar-Agičić 2015: 104)

2.2. Ratno izvještavanje u „zlatnom dobu“ novinarstva (1856. - 1903.)

Pisma Williama Howarda Russella, koja su vjerojatno bila bogata slikovitim opisima i detaljima, postala su manje važna ili čak nepotrebna zbog tehnoloških promjena i novih zahtjeva u novinarstvu. Russel je bio jedan od prvih ratnih dopisnika, a poznat je po svojim izvještavanjima iz Krimskog rata sredinom 19. stoljeća, a zbog pojave električnog telegrafa koji je omogućio bržu komunikaciju, njegov opisni stil pisanja postao je manje prikladan za novonastale potrebe publike. Novonastala situacija zahtijevala je kraće, preciznije i jasnije izvještaje, a uz to pojavila se vojna cenzura koja je ograničavala slobodu izvještavanja, dok su novi tehnološki alati mijenjali način na koji su informacije dolazile do javnosti. (Williams 2020: 50)

Jedan od većih urednika *The Timesa*, John Delane bio je vrlo važan za organizaciju izvještavanja iz Krimskog rata jer su njegovom zaslugom, od tada, reportaže s bojišta postale redovite u svjetskom tisku. (Najbar-Agičić 2015: 93)

Druga polovica 19. stoljeća obilježena je „zlatnim dobom ratnog izvještavanja“. U tom razdoblju, novinari su poput avanturista pratili kolonijalne vojske u pohodima za širenje

imperija diljem svijeta. Mnogi ratni izvjestitelji bili su istaknuti kao legende tog doba, ali po pričama spomenutih specijalnih izvjestitelja, ratni dopisnici bili su ograničeni, sputani, ometani i zatvoreni do te mjere da ta pozicija više nije bila privlačna novinarima te je postalo opasno biti ratni izvjestitelj. (Williams 2020: 50)

William Randolph Hearst bio je veliki novinski izdavač koji je postigao veliki uspjeh izvještajima iz rata. Vodio je borbu za dominaciju na tržištu novina s Josephom Pulitzerom. Njihova borba bila je povezana s Američko-španjolskim ratom koji se odvijao od 1898. do 1900. godine. Zahvaljujući ranijem prisustvu svojih izvjestitelja na Kubi, detaljno je izvještavao o pobuni protiv španjolskih vlasti koja je izbila na otoku, odnosno o Kubanskom ratu za nezavisnost. Javnost je obasipao pričama o okrutnosti španjolske vojske. Svojim pisanjem utjecao je na odluku američkih vlasti o uključivanju u rat protiv Španjolske jer je objavio povjerljive dokumente u kojima se španjolski veleposlanik nepovoljno izražavao o američkom predsjedniku. Postoji teorija da bez Hearstovog izvještavanja rat možda ne bi izbio. Na vrhuncu sukoba, Hearstov *New York Journal* dostigao je tiražu od 1,5 milijuna primjeraka, ostvarujući tako tzv. „vladavinu preko novina“. (Najbar-Agičić 2015: 109)

Dva sukoba početkom 20. stoljeća: Rusko-japanski rat te Burski rat, obilježili su prekretnicu za ratne dopisnike. Pravila uvedena za izvještavanje o tim ratovima predstavljala su vrhunac trendova razvijenih tijekom druge polovice 19. stoljeća te se postepeno pojačavala vojna kontrola nad ratnim izvještavanjem. Takav način rada ratnih dopisnika bio je izdržljiv do 1914. godine kada je došlo do pobune jer je iz njihovih izvješća nestala napetost i dinamika. Tu nije bio kraj ograničenjima jer je tehnološki napredak donio nova i još stroža ograničenja. Upotreba telegrafa povećala je pritisak za poštivanje strogih rokova i primorala je dopisnike da sažmu svoja izvješća i koriste manje riječi. (Williams 2020: 50)

U suvremenom ratovanju, cenzura se često naziva „sigurnosnom provjerom“ kako bi se zaštitile ključne informacije za vojne operacije. Ograničavanjem pristupa samom bojištu i događajima vojska kontrolira neželjene informacije i fotografije iz ratne zone što zapravo utječe na objektivno i nepristrano izvještavanje. Pri pojavi dileme oko ratne intervencije, mnogi medijski izvještaji o progonima, pljačkama, civilnim žrtvama i izbjegličkim konvojima pridobivaju podršku javnosti za intervenciju. (Čerina 2012: 106-107)

Navedene promjene zapravo su označile kraj „zlatnog doba“ ratnog izvještavanja. Ovo doba obilježila je postepena uspostava sustava akreditacije i smjernica za izvještavanje o ratu, a u očekivanju slavljenja neovisnosti ratnih dopisnika pojavilo se upravo suprotno, period koji

je svjedočio ograničenjima koja su ih vezivala uz političke i vojne vlasti, a postupno su se koristile metode kontrole pristupa i kretanja na bojnopolju te cenzura i propaganda kako bi osigurali da izvještavanje ne ugrožava vođenje rata. Kako u svojoj knjizi „*A New History of War Reporting*“ ističe Williams, promjene u odnosu između države i ratnih dopisnika dogodile su se u trenutku raspada konsenzusa koji je podržavao imperijalnu sliku, a nestankom tog konsenzusa, dopisnici su počeli propitkivati vojnu i političku moć te se sve više usmjeravali na stanje civila i humanitarne aspekte sukoba. To je utjecalo na odnose između medija i vojske, ali također i na vojne napore da kontroliraju kako dopisnici prikupljaju informacije i prenose ih s fronta. (Williams 2020: 50)

3. Ratna propaganda i izvještavanje u vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata

Nova dimenzija masovne komunikacije bila je ključna za vojne operacije, a radilo se o razvijanju radijskog sustava početkom 20. stoljeća u središnjoj Europi. Važnost radijskog odašiljanja prepoznale su važne gospodarske zemlje koje su ulagale mnogo novca u vlastiti razvoj. Tijekom Prvog svjetskog rata, važnost bežične telegrafije i radijskog prijenosa podataka postala je očita te za vrijeme tog razdoblja američka vlada preuzima kontrolu nad tržištem medija. Stalno provođenje medijske kontrole i proračunato i dobro razrađeno širenje političkih ideja razvili su povjerenje građana u političko vodstvo iako su živjeli u teškim uvjetima. Problem je bio u tome što je stanovništvo bilo pod utjecajem dezinformacija i tzv. crne propagande kroz medije koja nije otkrivala identitet propagandista koji su rasprostranjivali lažne i netočne informacije. Osim kroz ovakve medije, u kinu i kazalištu također su se prikazivali filmski žurnali, vijesti iz svijeta ili s fronte pod strogom cenzurom. (Škarica 2012: 125-132)

U to vrijeme novinarstvo je dobilo novu ulogu u oblikovanju javnog mnijenja, a glavni cilj bio je, osim informiranja, stvaranje poželjnog raspoloženja kod publike. Važnost tiska u ratu vrlo brzo je prepoznata što je potaknulo osnivanje posebnih institucija koje su se bavile propagandom kao što je bilo Ministarstvo informacija u Velikoj Britaniji. Cilj promidžbe bio je postizanje domoljublja različitim metodama poput izvještavanja o okrutnostima protivnika gdje bi javnost često rat prihvaćala kao opravdan odgovor na neprijateljske postupke. Za vrijeme Prvog svjetskog rata u Sjedinjenim Američkim Državama se prvobitno antiratno raspoloženje promijenilo, a tisak je igrao vrlo važnu ulogu u promjeni stava javnosti prema ulasku u rat na strani Antante. Na promjenu mišljenja svakako su utjecala izvještavanja o njemačkim napadima na američke trgovačke brodove., a za organizaciju američke propagande osnovana je posebna državna agencija. Ljudi na vlasti igrali su veliku ulogu u kontroli izvještavanja s ratnog bojišta na način da su sprječavali novinare da se približe fronti no ovakav pristup nije bio učinkovit jer je zainteresiranost o tijeku ratnih zbivanja bila velika pa su za nedostatak informacija korištena službena priopćenja i izvjestitelji koji su imali posebne dozvole. (Najbar-Agičić 2015: 134-135)

Također za vrijeme Drugog svjetskog rata, radio i tiskane novine bili su mediji koji su igrali vrlo važnu ulogu u izvještavanju, ali i ratnoj propagandi. Radio je bio posebno važan u

brzom prenošenju informacija, a novinari su radili u posebnim uvjetima zbog ratne situacije. (Najbar-Agičić 2015: 151-153)

Radio kroz vrijeme doživljava sve veći procvat, posebno u Sjedinjenim Američkim Državama, Engleskoj, Francuskoj i Njemačkoj. Prve javne radijske postaje počele su sa emitiranjem promidžbenih odnosno propagandnih poruka, često komercijalnog tipa, a radijsko emitiranje je bilo pod snažnom kontrolom vojnih krugova i državnih institucija. Osim za informiranje, radio postaje moćan i važan medij za oglašavanje i širenje propagandnih poruka svih vrsta, od kulturnih do političkih. Iskustva iz rata pomagala su stručnjacima da što bolje uklope radijski sustav u javnu sferu, međutim radijsko emitiranje bilo je strogo kontrolirano od strane državnih institucija. Propaganda putem radija koristila je brzinu, a pritom je imala niske troškove te su uređaji bili jeftino dostupni kako bi se omogućilo što veće širenje političkih poruka. No unatoč snižavanjem cijena radioprijemnika, potpuna kontrola bila je nemoguća jer su ljudi često slušali strane radiopostaje iz znatiželje ili želje da čuju drugu stranu. U Drugom svjetskom ratu radio je ostao ključan medij za širenje propagande. Primjer je Njemačka koja je radio koristila za širenje nacionalističke promidžbe, ali je osim za to, radio igrao važnu ulogu u svakodnevnom životu građana posebno u velikim gradovima i središtima industrije. (Škarica 2012: 125-132)

4. Ratni dopisnici

Ratni dopisnik je profesionalni izvjestitelj akreditiran za odlazak na teren s vojskom s ciljem slanja izvještaja s fronte. Ovaj posao ima veliku važnost i naglašava bitnost izravnog svjedočenja događajima, što je postalo još važnije od razvoja fotonovinarstva i televizije kao prijelaznog medija. Međutim, većina izvještaja o vojnim akcijama dolazi od onih koji nisu prisutni na mjestu događaja jer mnogi izvjestitelji biraju biti dalje od same akcije iz razloga što smatraju da to nije najbolje mjesto za objektivno izvještavanje. Primjer je prvi britanski vojni dopisnik koji je radio iz Londona te na taj način izvještavao iz daljine. Riječ je o Williamu Howardu Russellu, isprva je bio prisutan na frontu tijekom Krimskog rata po čijem izvještavanju je postao poznat, a tek kasnije se, koristeći se telegrafskim izvještajima i drugim metodama da bi prenio vijesti, vratio u London. U prošlosti su časnici sudjelovali u izvještavanju te su neki izvještavali kao novinari, a pisma običnih vojnika bila su vrlo važan izvor informacija, posebno za lokalne novine. U prošlosti su mnogi ratni dopisnici prvo služili u vojsci, a često se mijenjao odnos između dopisnik i države. (Williams 2020: 13-14)

Kao što je ranije spomenuto kako je nestajao konsenzus koji je podržavao imperijalnu sliku ratni dopisnici počeli su sve više ispitivati vojnu i političku moć te se fokusirati na stanje civila i humanitarne aspekte sukoba. To je utjecalo na odnose između vojske i medija te na vojnu kontrolu nad izvještavanjem. Mnoge promjene u medijskim tehnologijama, ratovanju i društvenim pravilima dovele su do evolucije ratnih dopisnika te se danas oni sve više smatraju zastarjelima zbog novih medijskih tehnologija koje omogućuju različitim akterima da izvještavaju o temi rata. Ipak, ratni dopisnici prilagodili su se novonastalim promjenama, a pojavile su se i usporedbe ratnog i vojnog dopisnika. Razlika između navedenih dopisnika očituje se u pristupu izvještavanja o ratu. Ratni dopisnik često izvještava s terena dok vojni dopisnik obavlja posao iz ureda. Unatoč svim promjenama, ratno izvještavanje ostaje vrlo važan dio novinarstva i prilagođava se novim okolnostima i tehnologiji. (Williams 2020: 13-14)

4.1. Specijalni ratni dopisnici

Russell je često sve ratne dopisnike zvao „specijalnim dopisnicima“, a oni se javljaju 1830-ih kako bi dopunili standardne novinare. Prvi specijalni dopisnici bili su stalni izvjestitelji smješteni u svjetskim novinskim sjedištima. Vlasnik *New York Haralda* James Gordon Bennett, 1838. godine angažirao je izvjestitelje da šalju izravne izvještaje iz Europe. Malo novina moglo je održavati mrežu stranih izvjestitelja, osim *The Timesa* koji je imao izvjestitelje po cijeloj

Europi, na Bliskom istoku i diljem Sjedinjenih Američkih Država. Razlog tomu su visoki troškovi za držanje dopisnika u inozemstvu, a to je dovelo do pojave „putujućih dopisnika“ koji su putovali po potrebi te pokrivali događaje kako su se odvijali. Specijalni dopisnici bili su mobilni izvjestitelji, rani oblik „padobranskih novinara“, koji su imali brzinu u prenošenju vijesti o ratnim zbivanjima. Među najpoznatijima bio je George Augustus Sala koji je radio u britanskom *Daily Telegraphu*, a bavio se mnogim zanimanjima, bio je novinar, umjetnik i romanopisac koji je u svojim izvještajima kombinirao svoje zanimacije pisanja i crtanja. Sala je vjerovao da specijalni dopisnik mora biti „majstor svih novinarskih zanata“ i spreman pokrivati razne događaje, od pozitivnih do negativnih. Jedan dan u životu ratnog dopisnika pokriva rat, drugi vjenčanje. (Williams 2020: 15)

U Sjevernoj Americi i Europi radili su i specijalni umjetnici koji su pravili ilustrirane novine 1840-tih, pružajući slike trenutnih i relevantnih događaja, a njihovi crteži uvelike su ubrzali i olakšali komunikaciju. Do 1880-tih, ratni izvjestitelji postali su mala grupa profesionalnih dopisnika i umjetnika koji su pokrivali manje imperijalne sukobe, a u tom procesu stvarali su prijateljstva i rivalstva te dijelili vrijednosti i iskustva, ali i uživali u međusobnom poštovanju i solidarnosti. Pojavom industrijalizacije tiska od 1860. godine pa na dalje javljala se podjela rada unutar redakcija te se tim postupkom utvrdila uloga specijalnih dopisnika, a do 1890-tih godina profesionalni ratni dopisnici stekli su posebno mjesto u svijetu izvještavanja te počeli biti cjenjeniji u svijetu novinarstva. Tijekom Burskog rata počele su pristizati česte žalbe na temu lažnih dopisnika, a amateri i bivši vojnici sve više su se zapošljavali kao izvjestitelji te na taj način zaprijetili dobro plaćenim profesionalnim izvjestiteljima. Profesionalci su reagirali promovirajući svoju sliku heroizma i stručnosti u svome poslu. Promjenom vremena nastupile su razne prilagodbe ratnih dopisnika koji su prihvatili mnoge zahtjeve urednika i prilagodili očekivanjima publike iako su ih neki smatrali ratnim huškačima, rat je dugi niz bio glavna tema koja je prodavala novine. Tako je bilo sve do 1900. godine kada specijalni dopisnici nestaju, a ratni dopisnici se sve više prepoznaju kao izdržljivi pojedinci s vještinama za brzo slanje izvještaja s terena. Povezanost dopisnika s vojskom bila je ključna iako i taj odnos počinje slabiti početkom Prvog svjetskog rata. (Williams 2020: 15-16)

5. Ratna fotografija u prošlosti

Ratne fotografije su snažan medij koji dokumentira užase i herojstva rata. Kako je vrijeme prolazilo fotografije su se mijenjale u tehnologiji, estetici i utjecaju na publiku. Rane ratne fotografije, snimljene u 19. stoljeću, bile su crno-bijele i tehnički ograničene u usporedbi sa suvremenom ratnom fotografijom. Snimanje slika zahtijevalo je dugotrajnu izloženost svjetlu što je otežavalo hvatanje akcije i kretanja na bojištu. Kad je riječ o kvaliteti povijesne ratne fotografije, ona je bila vrlo loša, s niskim rezolucijama i kontrastom, ali unatoč tim ograničenjima ratne fotografije imale su snažan utjecaj na društvo i koristile su se u ratnom izvještavanju. One su javnosti pružile uvid u realnosti rata, daleko od romantiziranih prikaza u umjetnosti i kulturi. Tehnološkim napretkom u 20. stoljeću nastaje fotografija u boji. Prve ratne fotografije u boji snimljene su u Prvom svjetskom ratu, ali bile su vrlo rijetke i skupe. Široko rasprostranjene postale su tek u Drugom svjetskom ratu i imale su snažan utjecaj na publiku. Izazivale su emocije poput straha, ljutnje i tuge, ali i empatije. (Vitaljić 2013: 15-18)

Krimski rat koji se odvijao od 1853. do 1856. godine nerijetko se spominje kao prvi rat dokumentiran novinskim fotografijama. Smatra se ratom koji je donio inovacije u ratnom izvještavanju. Jedan od prvih ratnih fotoreportera koji je snimao život vojnika u ratnom okruženju bio je Roger Fenton koji je s vojskom proveo nekoliko mjeseci 1855. godine. (Najbar-Agičić 2015: 91)

Poznata fotografkinja Edith Dickenson postala je strastvena u svom poslu 1880-tih pojavom Kodak kamere koja je omogućila amaterima da se bave fotografiranjem. Svoj fotoaparat nosila je gdje god je putovala, jedno od takvih mjesta bila je Indija, ali svoj fotoaparat koristila je i tijekom Burskog rata. Iako joj nije bilo dopušteno fotografiranje na bojištima, zabilježila je mnoge druge scene, a često je spominjala i druge probleme osim zabrane fotografiranja na bojištu kao što su poteškoće u nabavljanju filma. Unatoč zabranama, fotografkinja je više puta spominjala fotografiju snimljenu tijekom borbe koja prikazuje čovjeka u trenutku pucanja te drugu fotografiju na kojoj je ranjen čovjek koji pada unatrag. Također je vidjela devetogodišnjeg izbjegličkog dječaka s malim Kodak fotoaparatom što nije bilo čudno jer kako je vrijeme odmicalo porasla je i opća upotreba laganih fotoaparata od strane vojnika, civila i novinara, a taj postupni porast opisujemo kao dio razvoja masovnih medija. Edith Dickenson odlučila je istraživati logore u Južnoj Africi te je pisala o njima za *Adelaide Advertiser*, ali ovaj put nije bila sama u tome jer joj se pridružio njezin suprug Dr. Augustus Dickenson te je radio kao liječnik u logoru Bethulie. U logorima je umrlo više od 26000 žena i

djece što se smatra jednom od nacionalnih tragedija Južne Afrike. Edithini članci vrlo su detaljno opisivali grozne uvijete u logorima kojima je bila užasnuta kao što su nedostatak hrane, teške priče koje su pričale žene, smještaj koji nije primjeren za spavanje te djeca koja su tamo završila. (Turner, Barredo Ibáñez, Grattan 2018: 52-53)

Tijekom rata, mnogi mediji često su objavljivali fotografije mrtvih i unakaženih tijela, primjer na Slici 1. Takve fotografije bile su korištene za različite svrhe, uključujući mobilizaciju građana i stvaranje mržnje prema neprijatelju jer su ovakve fotografije osim zgražanja izazivale i osjećaj motivacije za pobjedu. U počecima televizijskih priloga osim fotografija uključivali su i snimke leševa, a mediji su prenosili i svjedočenja ljudi o raznim grozotama, poput uzimanja organa i kopanja očiju. Ovakva svjedočenja bila su temeljena na pričama koje su ljudi čuli od drugih, a ne iz osobnog iskustva što ne mora značiti da su istinite. Tijekom rata u prošlosti mediji su imali ključnu ulogu jer su ponekad prikazivali „priznanja“ uhićenih vojnika koja su dobivena prijetnjom prisilom. Novinari su počeli dobivati još važniju ulogu, ulogu ispitivača, te su se bavili ispitivanjem civila i zarobljenika o zločinima o kojima se pričalo među društvom, a sve to su radili u cilju dobivanja informacija koje su odgovarale određenoj propagandnoj agendi. (Vitaljić 2013: 29-30)

Slika 1. Prikaz mrtvih tijela u tiskanim novinama (izvor iz knjige: *Suvremena ratna fotografija*, autorice Sadre Vitaljić, 28. str.)

U kontekstu evolucije ratnog izvještavanja krajem 20. i početkom 21. stoljeća, posebno se istaknula uloga CNN-a, osnovanog 1980. godine kao prva međunarodna informativna mreža. Osnivač Ted Turner kroz CNN značajno je oblikovao način praćenja ratnih sukoba putem medija, a pravi primjer toga je operacija „Pustinjska oluja“ 1992. godine koja je predstavljena kao prvi rat s live TV prijenosom. Također ključni trenutak su i teroristički napadi 11. rujna 2001. u Sjedinjenim Američkim Državama jer je način na koji je CNN izvještavao o tim događajima značajno utjecao na podršku zemalja članica Ujedinjenih naroda vojnoj intervenciji u Afganistanu. Intervencija je na kraju dovela do svrgavanja talibana s vlasti. Nakon toga, za vrijeme rata u Iraku, pojavljuje se nova metoda ratnog izvještavanja gdje su ratni dopisnici bili uključeni u američke postrojbe kao tzv. „embedded journalists“, koji su uživo prenosili vojna djelovanja te ovisili o vojnim postrojbama koje su pratili, čime su neizravno podržavali američku propagandu. Kasnije CNN postaje neovisniji u svojim izvještavanjima, pokušavajući tako biti što objektivniji u prikazivanju događaja. (Vrabec-Mojzeš 2008: 189-190)

6. Izvještavanje o ratu u Ukrajini na portalu BBC News

Analiza sadržaja predstavlja jednu od ključnih i učestalijih metoda istraživanja koja omogućava znanstvenicima, istraživačima i drugima koji ju odluče koristiti za nekakvo istraživanje da planirano, uredno, korektno, dosljedno, i svrsishodno prikupe i analiziraju vizualne i tekstualne podatke kako bi se izvukli važni podaci i značajke određene teme kojom se istraživač bavi. U kontekstu ovog istraživanja, analiza sadržaja primijeniti će se na vijesti objavljene na BBC News portalu.

Predmet istraživanja ovog rada su promjene koje su se dogodile u ratnom izvještavanju, odnosno kako se ratno novinarstvo mijenjalo u 21. stoljeću, s posebnim fokusom na promjene nastale razvojem interneta i digitalnom revolucijom, a u kontekstu sukoba u Ukrajini. Osnovna ideja istraživanja je identifikacija ključnih razlika u načinu izvještavanja o ratovima od vremena pojave masovnih medija u 19. stoljeću kao što su tiskani mediji, radio i televizija do današnjeg razdoblja modernih odnosno digitalnih medija poput internetskih portala i društvenih mreža te konvergencije medija.

Analiza se temelji na kvantitativnoj i kvalitativnoj analizi vijesti o sukobu Ukrajine i Rusije, objavljenih na portalu BBC News. Kategorije analize uključuju: obujam izvještavanja, odnosno broj objavljenih vijesti o sukobu u određenom vremenskom razdoblju, zatim učestalost korištenja fotografija, videozapisa i infografika u izvještavanju o ratu. Također neke od kategorija analize su brzina izvještavanja, interakcija i angažman publike, etika novinarstva te negativne strane digitalnog izvještavanja o ratu, odnosno dezinformacije. Fokus ove analize stavljen je na period najnovije eskalacije sukoba Ukrajine i Rusije koja se dogodila 24. veljače 2022. godine te će se analizirati period od tri mjeseca nakon početka sukoba za potrebe kvantitativne analize. Ovaj sukob izabran je za analizu jer je relevantan i omogućava analizu promjena u izvještavanju nakon značajnog napretka u digitalnoj tehnologiji.

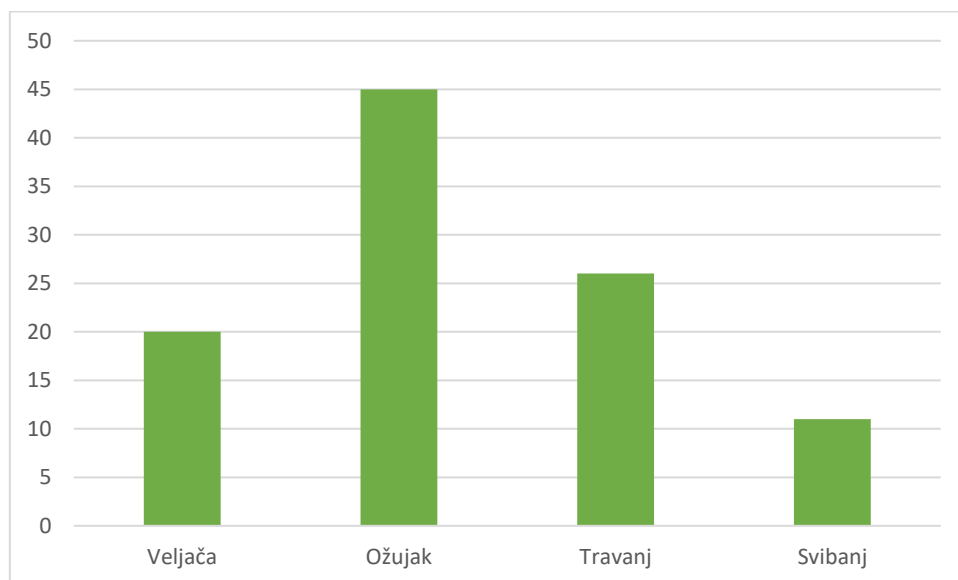
6.1. Količina vijesti

Za kvantitativno istraživanje izvještavanja o ratu u suvremenom dobu analiziran je rat u Ukrajini, koji je započeo 24. veljače 2022. godine, a izazvao je globalnu zabrinutost i intenzivno praćenje u medijima. Ova kategorija u radu tiče se analize količine vijesti o navedenom ratu na BBC News portalu u razdoblju od 24. veljače 2022. godine do 24. svibnja 2022. godine.

Istraživanje se temelji na analizi sadržaja svih vijesti objavljenih u razdoblju od tri mjeseca od početka rata, a za to je korištena ručna metoda prikupljanja podataka te su analizirane sve vijesti s ključnim riječima „Ukraine war“, „Russia war“ te „Ukraine conflict“ u naslovima ili tekstu. Podaci o broju objavljenih vijesti za svaki mjesec (veljača, ožujak, travanj i svibanj) prikazani su na Slici 2.. Prema rezultatima istraživanja, u navedenom periodu na BBC News portalu objavljeno je ukupno 102 vijesti o ukrajinsko-ruskom ratu. Raspodjela vijesti po mjesecima je sljedeća:

- Veljača: 20 vijesti
- Ožujak: 45 vijesti
- Travanj: 26 vijesti
- Svibanj: 11 vijesti

Slika 2. prikazuje kako je najviše vijesti objavljeno u ožujku (45), što se može pripisati eskalaciji sukoba i povećanom interesu publike. Nakon toga, broj vijesti opada u travnju (26) i svibnju (11), a moguće objašnjenje za pad objava je umor publike od kontinuiranog izvještavanja o ratu koji je sam po sebi negativna tema. Može se zaključiti kako se odmakom od početka sukoba smanjuje broj objavljenih vijesti, ali i kako je broj objavljenih vijesti u veljači poprilično velik, obzirom da je rat u veljači trajao samo nekoliko dana.

Slika 2. BBC News: broj objava po mjesecima od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)

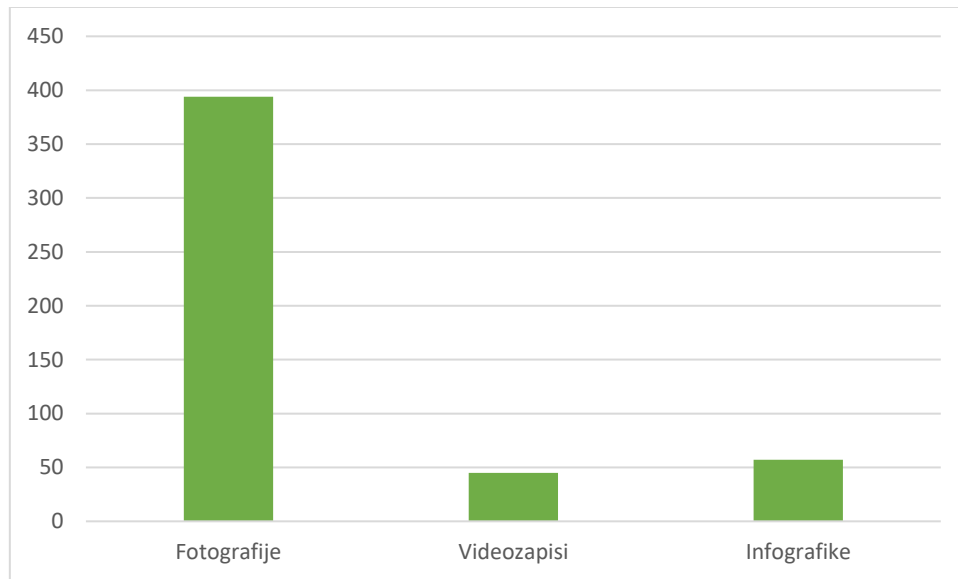
Teme koje prevladavaju u vijestima uglavnom se tiču civila, odnosno njihovih kretanja, političke situacije, utjecaja rata na ekonomiju, ali popriličan broj vijesti usmjeren je i na vojna kretanja koja su na početku sukoba bila u fokusu dok se kasnije vijesti fokusiraju na humanitarne krize, poput situacije u Mariupolu gdje je bilo zarobljeno oko 300.000 ljudi s nedostatkom osnovnih resursa. Obavješćavanje o materijalnim štetama javlja se u gotovo svakoj vijesti, a veliku pažnju privlače i izbjeglice od kojih dostiže velika količina informacija, ali i čest razlog pisanja o izbjeglicama je i emocionalni utjecaj koji se stvara kod publike, a na taj način stvara se međunarodna potpora i moguća pomoć civilima. Ekonomske posljedice rata, poput problema u opskrbi hranom i velikih poskupljenja pšenice znatno su utjecale na humanitarnu situaciju, ali i globalnu prehranu iz razloga što Rusija i Ukrajina čine trećinu svjetske prodaje pšenice i 55% izvoza suncokretovog ulja te značajan dio izvoza ječma i kukuruza. Na BBC New portalu pisalo se i o političkim temama gdje se uključio i američki predsjednik Joe Biden koji je Rusiju optužio za genocid, navodeći da Putin pokušava „izbrisati“ ukrajinski identitet. Kroz sve ove teme i sadržaj vijesti odražava se složenost ukrajinsko ruskog sukoba .

6.2. Vizualni sadržaj

Uz tradicionalne tekstualne formate vijesti, vizualni sadržaj poput fotografija, videozapisa i infografika postao je ključni element modernog ratnog izvještavanja. Cilj je procijeniti ulogu i utjecaj vizualnog sadržaja u izvještavanju o ratu te pokazati važnost korištenja različitih formata u izvještavanju o kriznoj situaciji kao što je rat. Vizualni sadržaj kao alat izvještavanja u digitalnom dobu ima moć da privuče pažnju, prenese emocije i izrazi složene informacije na jasan i direktan način. Fotografije i videozapisi mogu dokumentirati surovu realnost rata, prikazati ljudsku patnju i uništenje te dati bliži prikaz života u ratnoj zoni. Infografike, s druge strane, mogu sintetizirati velike količine podataka u vizualno privlačan i lako razumljiv format, ali uz to nude nekakav kontekst i analizu same situacije.

U kontekstu izvještavanja o ratu u Ukrajini, BBC News portal posvetio je značajnu pažnju korištenju vizualnog sadržaja. Ovaj rad analizirati će tri glavna formata vizualnog sadržaja koji su korišteni na navedenom portalu. Prva stavka analize vizualnog sadržaja su fotografije, a fokus same analize fotografija su teme koje se prikazuju na fotografijama, kao i kvaliteta te način fotografiranja, ali i važnost te utjecaj fotografija ratne tematike za korisnike sadržaja. Druga stavka analize vizualnog sadržaja su videozapisi te također njihov emotivni

utjecaj i doprinos dokumentaciji, a posljednja stavka analize su infografike koje su u današnjem izvještavanju vrlo česte, a posebno kad je tema rat. Vizualno prikazivanje složenijih podataka i statistika te prikaz geografskih mapa mogu uvelike pojačati novinarske tekstove. Na Slici 3. može se vidjeti koliko su infografike značajne u ratnom izvještavanju jer ih je u promatranom periodu zabilježeno više nego videozapisa koji su također ključan alat u ratnom izvještavanju.

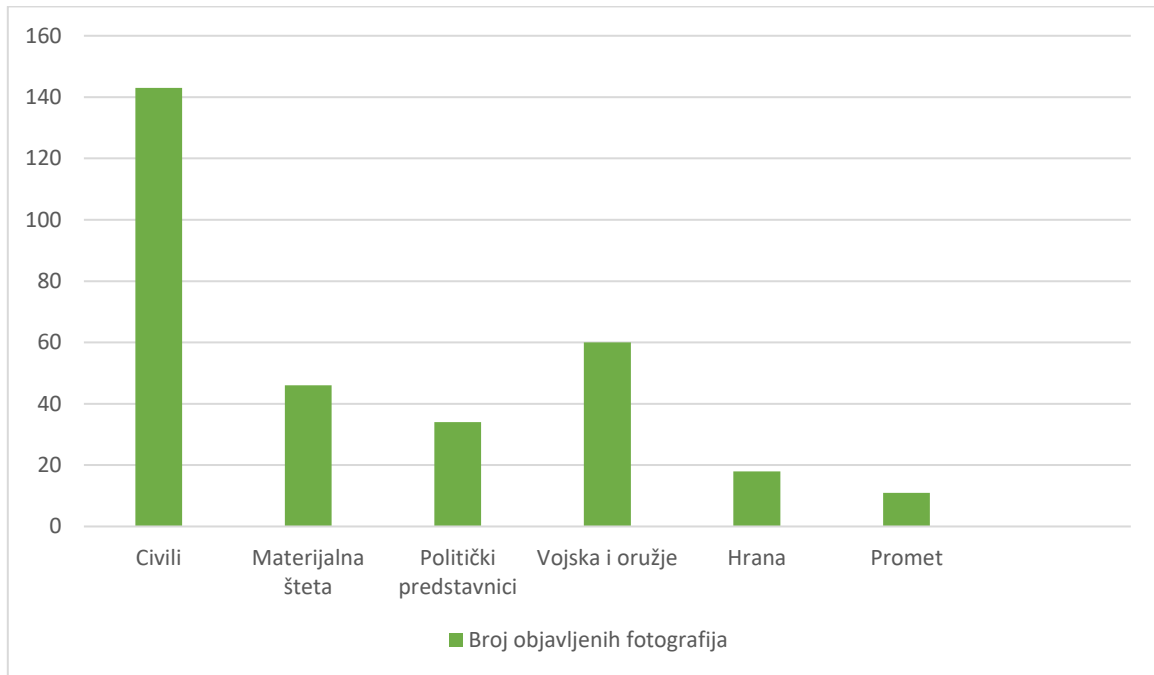

Slika 3. BBC News: broj objava vizualnog sadržaja od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)

6.3. Fotografije

Ratne fotografije su snažan medij koji dokumentira užase rata. Fotografije se počinju mijenjati u tehnologiji, estetici i utjecaju na publiku kako je vrijeme prolazilo, a u ovom dijelu analize promatrat će se karakteristike moderne ratne fotografije. U promatranom razdoblju, BBC News portal objavio je ukupno 394 fotografije na spomenutu tematiku rata u Ukrajini. Od tog broja, 106 fotografija prikazuje scene ratovanja i materijalnog uništenja. Preostalih 288 fotografija obuhvaća teme kao što su prikazi civila u bijegu, evakuacija stanovništva, fotografije ruskog predsjednika Vladimira Putina i ukrajinskog predsjednika Volodymyra Zelenskog. Iako se specifični kontekst i lokacije većinom razlikuju, temeljne teme koje se pojavljuju u ratnoj fotografiji kroz povijest uglavnom ostaju iste. Analizirane fotografije prikazuju brutalnu

realnost suvremenog oružanog sukoba, uključujući i scene razaranja zgrada i infrastrukture, dimne oblake iz bombardiranih područja te civile i vojnike. Na početku eskalacije sukoba većinom su objavljivane fotografije humanitarne krize, poput prikaza izbjeglica koji bježe i čekaju na granicama drugih država, te prikaz prometnih blokada zbog izvanredne situacije. Prikaz na Slici 4..

Slika 4. BBC News: broj objavljenih fotografija po kategorijama od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)

Internet je donio nove mogućnosti dokumentiranja rata i podizanju svijesti o njegovim posljedicama. Fotografija na internetu služi kao vrlo važan i moćan dokaz. U prošlosti su se fotografije iz rata obično objavljivale u tiskanim medijima što je ograničavalo njihov doseg i utjecaj. Danas se ratne fotografije dijele *online*, doprinoseći tako širenju informacija i podizanju svijesti o ratnim zbivanjima. Također fotografije dokumentiraju promjene te nam Internet omogućava usporedbu fotografija snimljenih prije i poslije uništenja, vizualno prikazujući utjecaj rata na ljude, gradove i infrastrukturu. To može potaknuti empatiju i razumijevanje patnje žrtava rata te na kraju sukoba potaknuti na obnovu i rekonstrukciju. Prikaz takve fotografije nalazi se na Slici 5..

Damage to an apartment building in Kyiv

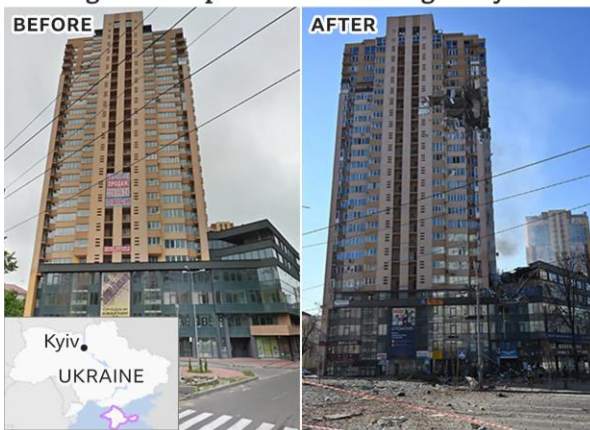
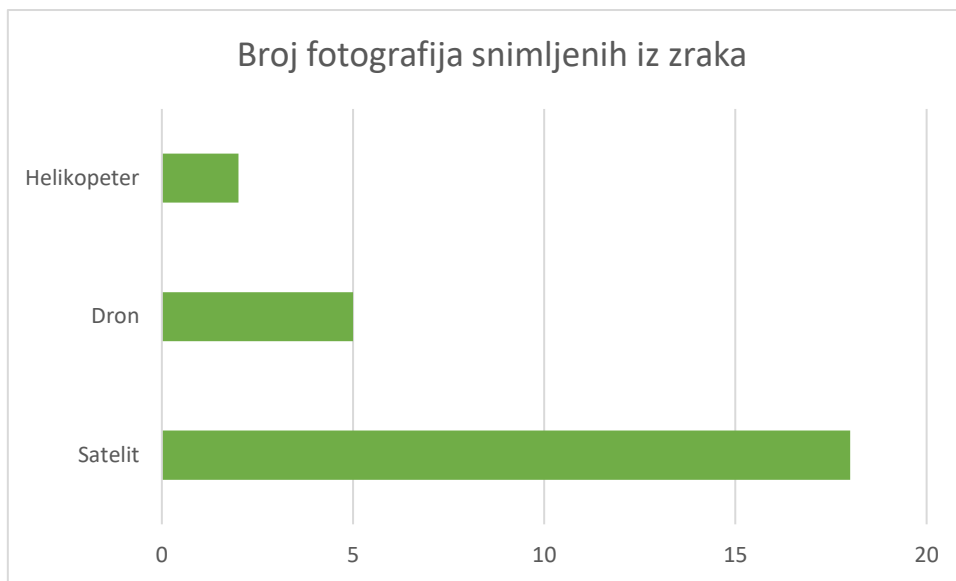

Image credits: Google / Getty Images

Slika 5. Oštećenje stambene zgrade u Kijevu (izvor: BBC News)

Fotografije s bojišta su neuništive na način na koji nisu bile slike u starim medijima, moderne digitalne fotografije nude razne prednosti u odnosu na fotografije starih medija. Digitalne kamere nude veću rezoluciju i preciznost, što rezultira detaljnijim i jasnijim slikama. Njihova neuništivost vrijedan je resurs za istraživače koji nastoje razumjeti i dokumentirati suvremene sukobe.

Tehnologija i načini fotografiranja znatno su se razvili od ranijih ratova. Dok su se ranije fotografije obično snimale s tla, suvremena ratna fotografija se oslanja na širi spektar tehnika. U suvremenom ratnom novinarstvu vrlo značajna tehnika jest fotografiranje iz zraka. Dronovi pružaju novu perspektivu i omogućavaju pristup lokacijama koje bi inače bile nepristupačne ili preopasne. Helikopteri se i dalje koriste za snimanje zračnih fotografija, ali ih u novije vrijeme mijenjaju dronovi, upravo iz sigurnosnih razloga. Također javljaju se i satelitske snimke koje pružaju širi pogled na ratno područje, omogućavajući tako praćenje pokreta trupa i procjenu strategije. BBC News portal u promatranom razdoblju od tri mjeseca nakon eskalacije sukoba objavio je ukupno 25 fotografija snimljenih iz zraka. Najviše objavljenih fotografija snimljeno je satelitom, točnije 18, zatim dronom 5 i helikopterom 2 fotografije. Prikaz grafikona je na Slici 6..

Slika 6. BBC News: broj objavljenih fotografija snimljenih iz zraka od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)

Na primjer, analitičari tako mogu pratiti kako se trupe premještaju, kako se mijenjaju frontovi te gdje se postavljaju vojni kampovi. To je vrlo korisno kod promatranja ofenziva i povlačenja te raznih promjena u strategijama. Također kroz satelitske snimke može se lakše identificirati točka napada ili obrane. Ove snimke mogu pokriti velika geografska područja te tako pružaju vizualan sadržaj koji je teško dobiti iz fotografija fotografiranih sa tla. Snimljene su iz svemira i ne ovise o lokalnim izvorima koji mogu biti podložni pristranosti i cenzuri, stoga omogućuju točnije izvještavanje i analizu sukoba. Ovakve snimke mogu biti ključni instrument za dokumentiranje ratnih zločina i kršenja ljudskih prava. One pružaju pogled iz ptičje perspektive na ratno područje te omogućuju otkrivanje potencijalnih dokaza poput uništenja civilnih objekata, masovnih grobnica ili drugih zločina koji bi inače mogli proći nezapaženo. Satelitska snimka prikazana je na Slici 7. i Slici 8..

Slika 7. Satelitska snimka aerodroma Luninets u Bjelorusiji tijekom priprema za ruski napad na Ukrajinu (izvor: BBC News)

Burning homes and craters seen in Rivnopillya

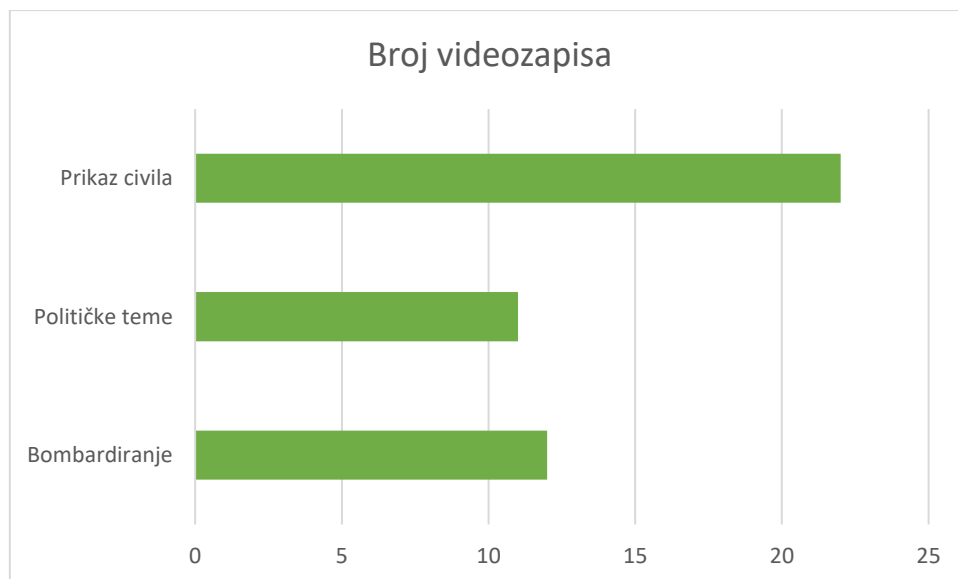
Slika 8. Satelitske snimke obližnjeg sela Rivnopillya (izvor: BBC News)

6.4. Videozapisi

Videozapisi nude dinamičan i emotivan prikaz rata i njegovih posljedica. Analiza 45 videozapisa objavljenih na BBC News portalu u prva tri mjeseca sukoba u 2022. godini otkriva

dva tipa videozapisa: videozapisi bombardiranja, uništenja i ratovanja te videozapisi intervjua s civilima, isječaka iz vijesti i političke teme u vezi samog rata u Ukrajini.

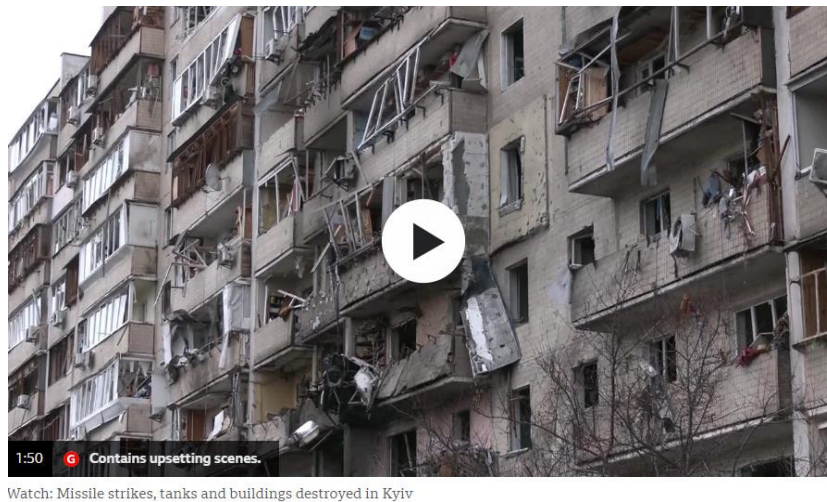
12 videozapisa u kategoriji bombardiranja i uništenja prikazuje brutalnu realnost rata, s fokusom na scene uništenja infrastrukture i materijalne imovine te ljudske patnje. Videozapisi iz prve ruke, snimljeni od strane civila ili novinara koji se nalaze u ratnoj zoni, nude neposredan i uvjerljiv uvid u surovu stvarnost rata. Ovakvi videozapisi mogu izazvati jake emocije kod gledatelja te potaknuti empatiji i podići svijest o humanitarnim posljedicama rata. S druge strane intervjui s civilima i politička pitanja o ratu prikazana su kroz 33 videozapisa u promatranom razdoblju. Ovi videozapisi nude širi kontekst sukoba jer uključuju svjedoke odnosno civile. Intervjui s civilima doprinose humanizaciji sukoba jer naglašavaju patnju i gubitak. Isječci vijesti i analize pružaju objektivne informacije o tijeku rata i geopolitičkim implikacijama. Montaža igra ključnu ulogu u stvaranju emotivnog utjecaja i osjećaja empatije kod gledatelja. Zvukovi doprinose pojačavanju emocija i stvaranju dramatičnog efekta. Prikaz na Slici 9..

Slika 9. BBC News: broj objavljenih videozapisa po kategorijama od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)

Videozapisi pružaju jedinstvenu prednost u smislu vjerodostojnosti u odnosu na fotografije. Snimke s nadzornih kamera zgrada, mobilnih telefona civila i ratnih reportera prikazuju ratnu stvarnost u realnom vremenu. Na primjer, snimljeni su zvukovi pucnjave koji odjekuju Kijevom dok ruski tenkovi ulaze u grad što gledateljima pruža iskustvo početka rata.

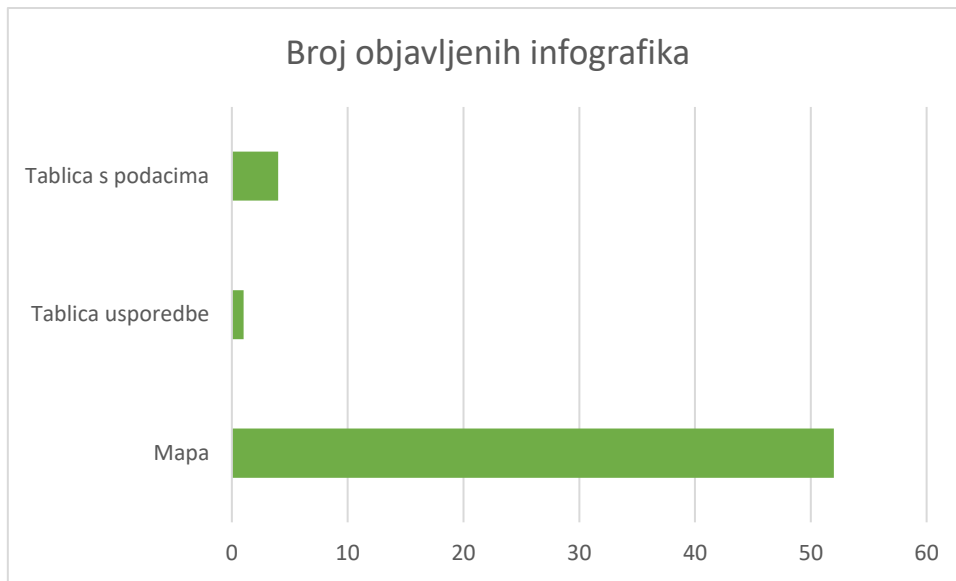
Suvremena tehnologija omogućava novinarima i civilima da dokumentiraju rat iz raznih perspektiva. Snimke s vrha zgrada i balkona stanova pružaju panoramski pogled na grad pod opsadom, dok opcija zumiranja omogućava gledateljima da promatraju detalje. Štoviše, novinari često izlažu sebe velikim opasnostima kako bi snimili ključne događaje, poput bombardiranja, čak i po mraku. S obzirom na brutalnu prirodu rata, mnogi videozapisi sadrže upozorenja o uznemirujućim scenama. Ovo upozorenje većinom se prikazuje prije videozapisa kako bi se gledateljima omogućilo da donesu informiranu odluku o tome žele li gledati takav sadržaj ili ne. Ponekad je upozorenje o osjetljivom sadržaju naznačeno prije pokretanja videozapisa kao što je prikazano na Slici 10.. To je važno zaštitno mjerilo koje pokazuje osjetljivost prema publici.

Slika 10. Prikaz osjetljivog sadržaja (izvor: BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-europe-60513116>)

6.5. Infografike

Infografike su postale ključan alat za vizualnu komunikaciju složenih informacija o sukobu. Njihova sposobnost da kombiniraju tekst, slike i grafikone u jasan i sažet format čini ih idealnim za informiranje publike o kretanjima trupa, lokacijama bitaka, broju žrtava i raznim drugim aspektima rata te tako doprinose modernom ratnom novinarstvu. Kroz analizu je obuhvaćeno 57 infografika u spomenutom razdoblju od tri mjeseca nakon početka sukoba. Prikaz grafikona nalazi se na Slici 11..

Slika 11. BBC News: broj objavljenih infografika po kategorijama od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)

Ovakav alat ima sažet, jednostavan i razumljiv format što ga čini pristupačnim široj publici. Korištenje slika, grafikona i tablica privlači pažnju publike jer informacije čini zanimljivijima za praćenje nego što to čini velika količina teksta. Publika može brzo i lako shvatiti ključne informacije iz infografike, bez potrebe za čitanjem tekstualnih članaka. Raznolikost tipova infografika omogućuje novinarima da na kreativne i informativne načine prezentiraju širi spektar informacija o ratu. S obzirom na to da se infografike nalaze u 55% promatranih objava možemo zaključiti da su vrlo poželjan način prikaza ratnog stanja u modernom dobu.

Vrsta infografike koja se najviše pojavljivala u člancima na BBC News portalu jest karta odnosno mapa koja se bavila prikazom geografskih informacija o ratu. Na primjer, karte su korištene za prikazivanje plana bijega za civile, lokacija ključnih bojnih polja i kretanja trupa. Primjer takve infografike prikazuje Slika 12..

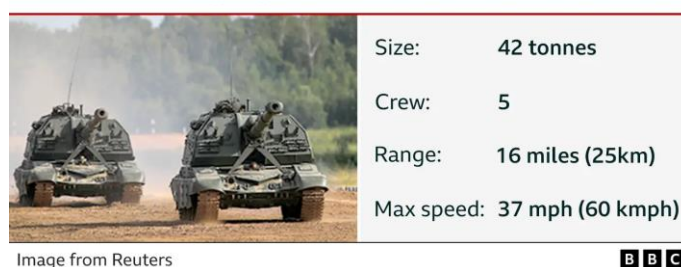
Key border crossing points for Ukrainians

Slika 12. Infografika: prikaz ključnih prijelaza za Ukrajince (izvor: BBC News)

Četiri infografike od promatranih 57 koristile su tablice za prikazivanje informativnih podataka o tenkovima, uključujući veličinu tenka, broj članova posade, maksimalnu brzinu koju tenk može postići i domet. Takva vrsta infografike prikazana je na Slici 13..

MSTA-S self-propelled howitzer

Slika 13. Infografika: Podaci o tenku (izvor: BBC News)

Jedna infografika bavila se uspoređivanjem vojne snage Rusije i Ukrajine na način da je uspoređivala broj aktivnih trupa, zatim broj rezervnih trupa, glavne tenkove, borbene zrakoplove, helikoptere za napad i oklopna vozila s posadom. Prikaz na Slici 14..

Military strength before Russia's invasion

	Ukraine 	Russia
Troops	1,096,600	2,900,000
Active 	196,600	900,000
Reserve* 	900,000	2,000,000
Main battle tanks 	987	3,417
Combat aircraft 	124	1,391
Attack helicopters 	57	407
Armoured personnel carriers 	831	7,272
Artillery 	1,818	5,899

*Note: reserve includes people who have had military service within 5 years

Source: Military Balance 2022

BBC

Slika 14. Infografika: Usporedba vojne snage Rusije i Ukrajine (izvor: BBC News)

6.6. Brzina izvještavanja

Brzina je postala vrlo važna karakteristika u ratnom novinarstvu. U suvremenom dobu interneta i društvenih mreža, informacije o sukobu dostupne su javnosti u realnom vremenu, s beskrajnim tokom vijesti, videa i ažuriranih podataka. Brzina omogućuje transparentnost i informiranost, ali također donosi i mnoge izazove u smislu kvalitete i pouzdanosti informacija. U prošlosti je proces prikupljanja, provjere i objave informacija o ratnim zbivanjima bio dugotrajan, što je rezultiralo ograničenim brojem vijesti o sukobu. Danas, novinari i civili diljem svijeta mogu koristiti mobilne telefone i kamere za snimanje i dijeljenje informacija u realnom vremenu. Društvene mreže postaju ključne platforme za brzu i masovnu distribuciju vijesti, često bez provjere činjenica ili konteksta. Mnoge medijske kuće se fokusiraju na to da budu prve koje će objaviti vijest, što često može smanjiti kvalitetu jer je fokus usmjeren na brzinu. Potreba za privlačenjem publike dovodi do senzacionalizma i površnog izvještavanja. To rezultira vijestima koje su nepotpun, netočne ili čak lažne, što može dovesti do dezinformacija o čemu će riječ biti u sljedećem poglavlju analize.

U kontekstu rata, prijelomne ili izvanredne vijesti o značajnim događajima, poput proglašenja rata, pregovora o miru ili velikih bitaka, zahtijevaju posebnu pažnju. Medijske kuće se trude što brže objaviti tekst, često bez dovoljne analize ili konteksta, što može dovesti do

pogrešnog tumačenja događaja i poticati paniku ili strah među publikom. Unatoč izazovima uz provjeru informacija, pružanje konteksta i posvećenost ažuriranju informacija novinari mogu odgovorno objaviti i istaknuti prijelomnu vijest bez da pritom uplaši ili dezinformira publiku.

Na dan početka rata, BBC News objavio je vrlo detaljne izvještaje o ruskom napadu na Ukrajinu. Ruski Predsjednik Vladimir Putin u obraćanju na televiziji u 05:55 po moskovskom vremenu (02:55 GMT) najavio je „vojnu operaciju“ u Donbasu, BBC je osigurao brzu reakciju na terenu, s izvještajima ratnih reportera o napadima na Ukrajinu.¹

6.7. Manipulacija i dezinformacije

Ratna izvještavanja su odavno poprište na kojem se sukobljavaju istina i obmana. Manipulacija i dezinformacije bile su prisutne i u povijesnim ratnim izvještavanjima, ali danas Internet i društvene mreže omogućavaju vrlo brzo širenje lažnih informacija. Lažne vijesti, manipulirane slike i videozapisi danas mogu doseći milijune ljudi. Brzina interneta otežava provjeru činjenica, pa lažne informacije mogu steći zamah prije nego što se otkrije njihova neistinitost. Ljudi zbog dezinformacija mogu teže razumjeti stvarnu situaciju na bojištu, a lažne vijesti mogu pogoršati napetosti suprotstavljenih strana. Ova kategorija analize donosi samo negativne strane jer dezinformacija dijeli i zbunjuje društvo te otežava konstruktivnu raspravu o ratu. Neproverene informacije prisutne su u ratnom izvještavanju stoljećima, ali su danas brže i opsežnije zahvaljujući internetu stoga je otkrivanje i suzbijanje ovakvih informacija vrlo važno za zaštitu javnosti i održavanje otvorene rasprave, posebno u turbulentnim vremenima kao što su ratna razdoblja.

BBC News nastojao je razotkriti dezinformacije stoga je objavljen članak na portalu koji daje prikaz netočnih, neproverenih i lažnih vijesti. Drugi dan ruske invazije na Ukrajinu bio je obilježen rastućim brojem lažnih i obmanjujućih slika i videozapisa na društvenim mrežama. Mnogi od tih sadržaja predstavljaju vojne akcije iz drugih sukoba, dok su drugi teško provjerljivi. Jedan videozapis, za koji se ispostavilo da je star nekoliko godina, zabilježio je više od 27 milijuna pregleda u samo jednom danu, dok drugi prikazuje snimke iz videoigre. Nakon gotovo dva tjedna od rata, protok dezinformacija nije jenjavao te su se širile i nevjerovatne teorije. BBC News došao je do saznanja kako su neki ljudi širili netočne tvrdnje da je rat zapravo laž, medijska izmišljotina te da se preuveličava njegova težina. Jedan od

¹ <https://www.bbc.com/news/world-europe-60504334> (pristupljeno 26. kolovoza, 2024.)

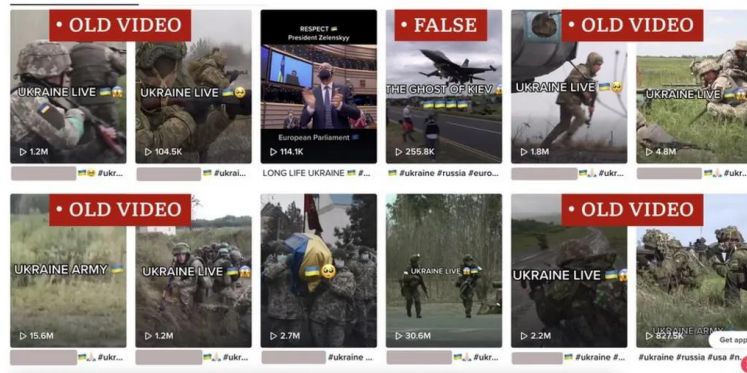
primjera lažnih vijesti je *tweet* koji je navodno poslan s verificiranog Twitter računa CNN-a, prikaz na Slici 16.. *Tweet* tvrdi da je američki glumac Steven Seagal, koji ima dvojno državljanstvo SAD-a i Rusije, viđen „među ruskim specijalnim snagama“ u blizini Kijeva, glavnog grada Ukrajine. *Tweet* su, osim običnih korisnika, preuzeli i utjecajni računi s puno većim brojem pratitelja, uključujući američkog voditelja podcasta Joea Rogana, koji ga je podijelio sa svojih 14 milijuna pratitelja. Ovaj primjer pokazuje kako se lažne vijesti i dezinformacije lako mogu širiti društvenim mrežama, te da mogu imati značajan utjecaj na javno mišljenje. Važno je biti kritičan prema informacijama koje se pronalaze na internetu i provjeravati ih iz pouzdanih izvora.²

Slika 15. Lažni tweet (izvor: BBC News)

BBC News također je identificirao nekoliko primjera lažnog sadržaja prikazanih na Slici 17. koji se plasirao na TikToku, uključujući razne live prijenose u kojima su dodani lažni zvukovi te se koriste stari videozapisi. Lažna snimka pucnjave postala je toliko popularna da se počela dijeliti te se pojavila u više od 13.000 videozapisa. Prema riječima neovisne istraživačice Abbie Richards za BBC News, mnogi o tih prijenosa stvoreni su zbog zarade putem TikTok sustava darivanja. Većina lažnih prijenosa uživo pronalazi se pod popularnim hashtagovima kao što su #Ukraine i #UkraineWar, ali i točne informacije nalaze se pod istim hashtagovima stoga je teško prepoznati lažnu vijest.

² <https://www.bbc.com/news/60589965> (pristupljeno 2. lipnja, 2024.)

Slika 16. Primjeri lažnih TikTok videa (izvor: BBC News, <https://www.bbc.com/news/60867414>)

6.8. Etika u ratnom novinarstvu

Kad je riječ o ratnom izvještavanju postoje razne dvojbe, a prema S. Maloviću (1998) jedna od njih je: “Je li bolje u određenom trenutku zatvoriti novinarski notes, ugasiti kameru ili skloniti mikrofoni u ime etičkih načela?”. Novinari se svakodnevno suočavaju s etičkim dilemama o tome što objaviti, kako postupiti koja pitanja postaviti, te je li ponekad bolje prestati bilježiti, snimati i objavljujati informacije, ili je pak važnije objavljivanje i informiranje javnosti zbog relevantnosti same informacije. Potrebno je razmotriti može li objavljena informacija otkriti osjetljive strateške podatke kao što su položaj vojnika ili druge važne informacije. Na primjer, ukrajinske vlasti su molile građane da ne objavljuju slike kretanja vojske kako bi se izbjeglo otkrivanje vojnih strategija protivniku. U novinarskom radu takve dvojbe nisu rijetke, posebno među onima koji izvještavaju iz područja okupiranih ratom. Ova tema vrlo je važna, posebno za mlađu generaciju novinara koja donosi nove perspektive i senzibilitet. Kad je riječ o etici često zbog vremenskog pritiska pod kojim novinari rade i unaprijed definiranih rokova, može doći do greški u objavljivanju stoga je bolje provjeriti sve informacije koje pristižu te ih objaviti kad znamo da su točne. Takve greške znaju se dogoditi kod objavljivanja događaja koji se najavljuju i smatraju da će se sigurno dogoditi te se tekstovi pišu unaprijed što je posebno izraženo kod dopisnika čija se izdanja rano zaključuju. U takvim situacijama koriste se embargom, gdje se vijest objavljuje tek kad se događaj uistinu i dogodi. (Malović, Ricchiardi, Vilović 1998: 125-126)

Važna osobina novinara u ratnom novinarstvu je osjetljivost jer imaju ulogu u informiranju društva o osjetljivim temama kao što su patnja žrtava i sukobi stoga moraju svoj posao raditi na etičan način. Prioritet svakog novinara mora biti poštovanje žrtava odnosno njihove privatnosti i dostojanstva te kad je riječ o ovakvim temama, ključno je izbjegavanje senzacionalizma u izvještavanju i pojačavanja njihove boli, patnje i tuge. U ovakvim situacijama vrlo je važno da novinar razumije žrtvu te da poštuje situaciju. Kako bi sve bilo ispravno važno je dobiti pristanak žrtava ili njihovih obitelji pri snimanju fotografija i videozapisa situacije, ali i pristanak za objavu imena. Glavno pravilo tiče se izbjegavanja prikazivanja eksplicitnih fotografija na kojima se prikazuje nasilje ili mrtva tijela.

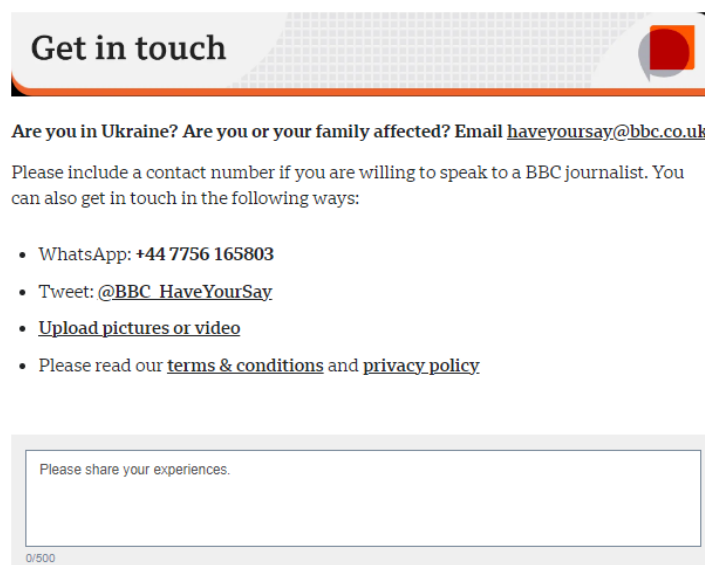
Analiza fotografije s BBC News portala prikazana je na Slici 18.. Fotografija prikazuje napadnute civile te predstavlja primjer poštivanja etičkih standarda u novinarstvu. Na fotografiji su prikazani civili koji leže na tlu, ali su njihovi identiteti precizno zamagljeni te se na taj način štite njihova privatnost i dostojanstvo. Ovakav primjer naglašava poštivanje prema žrtvama rata i njihovim obiteljima, čime je spriječena potencijalna neprimjerena izloženost njihovih osobnih podataka. Dodatni element na fotografiji je infografika u gornjem lijevom kutu koja se prikazuje u manjem formatu. Njezina uloga je prikazivanje lokacije napada na civile. Ova infografika pružila nam je kontekstualne informacije o događaju i pomaže gledateljima da bolje razumiju situaciju. Kombinacija zamagljenih identiteta i dodatne infografike pokazuje angažman novinara u poštivanju etičkih načela prilikom izvještavanja o kriznim i osjetljivim temama poput napada na civile. Ova fotografija služi kao pozitivan primjer odgovornog novinarstva te ističe važnost iskazivanja osjetljivosti prema privatnosti te na taj način štiti žrtvu i sprječava mogućnost da žrtva postane predmet nepoželjne pažnje.

Slika 17. Primjer poštivanja etičkih standarda novinarstva (izvor: BBC News)

6.9. Angažman i interakcija publike

U suvremenom ratnom novinarstvu događa se sve veći značaj i pomak kad je riječ o angažmanu publike, a to se događa iz nekoliko razloga. Kako se s odmakom vremena povećala dostupnost informacija to je publici omogućilo pristup vijestima o sukobima diljem svijeta u realnom vremenu, a za to su zaslužni Internet i društvene mreže. Zbog promjene u navikama, trenutni pristup informacijama omogućuje publici da bude svjesnija sukoba koji se događaju u svijetu više nego ikad prije. Digitalizacijom medija dogodila se izražena želja publike za interakcijom s novinarima, ali i drugim članovima publike o temama ratova. Rat je uvijek aktualna tema, a na društvenim mrežama vrlo je česta pojava komentiranja kriznih situacija. Postalo je nedovoljno samo primati informacije, a pojavila se želja za uključivanjem i aktivnim sudjelovanjem u komunikaciji o onome što se događa u svijetu sukoba. Za lakšu povezanost s publikom, novinari koriste društvene mreže kao platformu za interakciju i dijeljenje svojih izvješća s mnogo većim brojem ljudi. Društvene mreže omogućile su novinarima da brže dosegnu broj čitatelja koji je dovoljan, ali uz to omogućuju i proširenje publike. Način na koji se publici omogućava sudjelovanje u izvještavanju i prenošenju informacija je dijeljenje svoje priče, fotografija i videozapisa, ali i dijeljenje članaka koji su već objavljeni na određenu temu. Komentari su važan način komunikacije između novinara i čitatelja jer ovakav oblik povratnih informacija pomaže novinarima da poboljšaju svoje izvještavanje. Osim pozitivnih strana interakcije s publikom, često dolazi i do onih negativnih. Na primjer, društvene mreže mogu se koristiti za širenje dezinformacija i mržnje stoga je važno da novinari provjeravaju činjenice i nastoje biti objektivni te na taj način spriječe *online* diskusije. Na primjeru Slike 19. može se vidjeti primjer interakcije s publikom koju BBC News portal ostavlja kao opciju ispod svakog članka. Danas je većina medijskih kuća povezana s društvenim mrežama, pa često ostavljaju mogućnost javljanja putem njihovih službenih društvenih mreža, također BBC News poziva na slanje fotografija i videozapisa te tako uključuju građane u proces izvještavanja.

Slika 18. Primjer mogućnosti interakcije s publikom (Izvor BBC News)

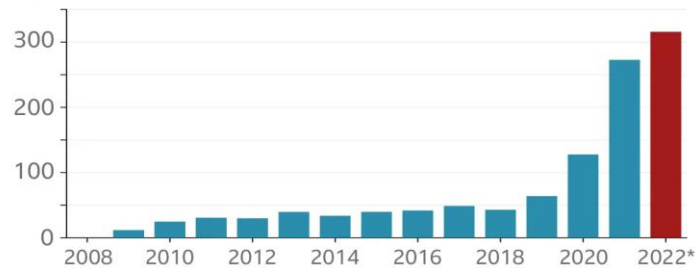
Tip participativnog novinarstva nazivamo građanskim novinarstvom jer podrazumijeva aktivno sudjelovanje građana, odnosno publike, u procesu prikupljanja, analiziranja i dijeljenja vijesti. U kontekstu ratnog izvještavanja, građansko novinarstvo može igrati vrlo važnu ulogu u nadopuni tradicionalnih novinarskih izvještaja i pružanju dodatne slike o sukobu. Mediji poput radija i tiska te ratni dopisnici često imaju svoja pravila kojih se drže prilikom izvještavanja dok građanski novinari omogućuju pravu raspravu koja može uključivati one koji su direktno pogođeni sukobom, tj. one koji su možda svjedočili ratnim događanjima iz prve ruke ili imaju lokalno saznanje o situaciji. Prednosti ovakvog vida novinarstva je raznolikost u perspektivama, iskustvima i načinima na koji se događaj može pokriti. Jedan od načina pokrivanja su društvene mreže koje su u suvremenom dobu vrlo bitan alat za izvještavanje o ratnim zbivanjima. Ima nekoliko prednosti u odnosu na ranije korištene medije, a glavna prednost je trenutno dijeljenje informacija iz ratne zone u realnom vremenu. Dok su u prošlosti informacije o ratovima kasnile, društvene mreže omogućuju izravnu komunikaciju. Važne platforme koje služe kao pomoć u prijenosu informacija o ratu u današnje vrijeme su Twitter, Facebook, Instagram i TikTok.

Doseg je ključna stavka društvenih mreža jer omogućava širu publiku i u novije doba, a novom pojavom sukoba, društvene mreže postaju aktivnije, primjer toga pokazuje Slika 20. koja prikazuje grafikon na kojem je BBC News analizirao broj Twitter korisnika prije i za vrijeme početka rata. Iz grafikona se može vidjeti da je broj korisnika naglo porastao na dan 24.2.2022. kad je invazija i započela. Tvrtka je izvijestila da je od početka rata uklonila više od

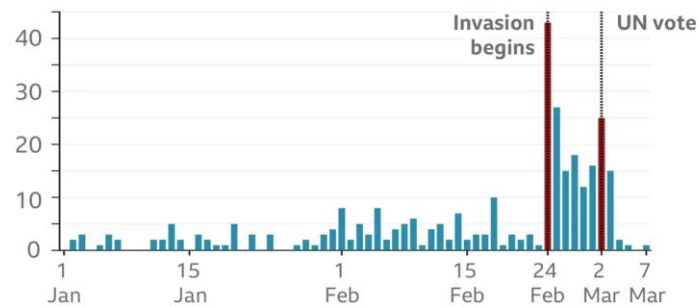
100.000 računa zbog kršenja pravila o manipulaciji platformom i spamu, uključujući obustavu desetaka računa povezanih s hashtagovima #IStandWithRussia i #IStandWithPutin.

Twitter account creation dates

Several accounts were created in 2022, strong sign of an organised network

Creation of Twitter profiles during 2022 peaks with Russian invasion of Ukraine

*Annual figures for 2022 are from the period 1 January to 7 March

Source: 1,128 accounts tracked by CASM Technology

Slika 19. Porast stvaranja Twitter profila tijekom ruske invazije na Ukrajinu (izvor: BBC News)

7. Zaključak

U ovom se radu nastojalo prikazati evoluciju ratnog izvještavanja u određenom periodu između 19. i 21. stoljeća, analizirajući prijelaz iz malo starijih metoda na suvremene tehnologije. Rad se bavio promjenama koje su oblikovale načine prijenosa vijesti i izvještaja o ratnim sukobima. U zaključku, skupljanjem rezultata može se potvrditi kako su postavljene tri hipoteze potvrđene.

Prva hipoteza tvrdila je da je tehnološki napredak, uključujući uvođenje satelitske komunikacije, društvenih medija i interneta, imao veliki utjecaj na način izvještavanja te je uzrokovao promjene u distribuciji informacija. Analiza je prikazala dominaciju radijskog medija i tiska u povijesti te dominaciju digitalnih medija u suvremenom dobu. Tehnološkim napretkom omogućena je bolja kvaliteta vizualnog sadržaja, ali i izravne prijenose s mjesta ratovanja, čime se potvrdila prva hipoteza.

Druga hipoteza sugerirala je da je građansko novinarstvo postalo ključan izvor informacija u suvremenom ratnom izvještavanju, zamjenjujući i nadopunjujući ranije novinarske izvore. Analizom sadržaja na portalu BBC News potvrđeno je da građani značajno doprinose izvještavanju o ratnim sukobima jer korisnici društvenih mreža pružaju vrlo važne informacije često direktno s mjesta događanja kada ratni reporteri nemaju pristup ili imaju zabranjen pristup lokaciji stoga građani šalju informacije medijskim kućama poput BBC Newsa. Iako mediji poput radija i novina i dalje igraju ključnu ulogu, građansko novinarstvo je postalo važan dodatak u prikupljanju i distribuciji informacija, što potvrđuje drugu hipotezu.

Treća hipoteza pretpostavljala je da je vizualni sadržaj u izvještavanju o ratovima od 19. do 21. stoljeća evoluirao od ograničenih ilustracija i crno-bijelih fotografija do dinamičnih i emocionalno nabijenih multimedijjskih prikaza. Analiza vizualnog sadržaja pokazala je značajnu promjenu u tehnološkom napretku i njegovom utjecaju na emocionalni doživljaj ratnih sukoba kod publike. Ova evolucija je jasno utjecala na interpretaciju ratnih sukoba, što potvrđuje treću hipotezu.

Analiza transformacije ratnog izvještavanja pokazuje značajne promjene u načinu prikupljanja informacija, ali i promjenu u njihovoj distribuciji i obradi. Dok su u prošlosti dominirali tradicionalniji mediji među kojima su glavne bile tiskane novine i radio, u suvremenom svijetu glavni izvor informacija o ratnim događanjima dolazi s interneta, odnosno internetskih portala i društvenih mreža. Rezultati analize sadržaja pokazuju kako se povećala

kvaliteta vizualnog sadržaja koja u suvremenom izvještavanju uključuje snimanje iz zraka i druge napredne tehnike. S druge strane, postoji sve veća mogućnost manipulacije i širenja lažnih vijesti zbog lakše dostupnosti i distribucije informacija putem interneta. U odnosu na prošlost porasla je i interaktivnost publike i uključivanje građana u ratno izvještavanje. U novijem dobu mnoge medijske kuće pozivaju građane na dijeljenje vizualnih sadržaja rata koji će kasnije biti objavljeni, a problem nailazi kada se sadržaj koji publika šalje ne provjeri. Građansko novinarstvo u novijem vremenu omogućilo je globalnu pokrivenost informacija dok je u prošlosti pokrivenost informacijama bila ograničena samo na lokalnu zajednicu, a vremenom se širila svijetom. Ove promjene su rezultirale i promjenom fokusa izvještavanja te uključivanje novih tema i perspektiva mladih generacija novinara u suvremenom ratnom novinarstvu. Prikaz rezultata prikupljenih tijekom istraživanja, odnosno usporedbu ranijeg i modernijeg ratnog izvještavanja moguće je vidjeti u Tablici 1..

Tablica 1. Sažet prikaz rezultata prikupljenih u istraživanju (Izrada autorice)

Kategorija analize	Prošlost	Suvremeno doba
Vrste medija	Dominacija tiskanih novina i radijski izvještaji	<i>Online</i> portali, društvene mreže
Brzina izvještavanja	Sporija reakcija: čekanje na dnevne novine ili televizijske emisije	Brza reakcija: trenutačno ažuriranje informacija, fokus na kvantiteti
Korištenje vizualnih sadržaja	Manja upotreba, oslanjanje na tekstualne opise, manja kvaliteta vizualnih sadržaja	Česta upotreba, veća kvaliteta, snimanje iz zraka
Manipulacija i dezinformacije	Propaganda putem kontroliranih medija, ograničavanje	Povećana mogućnost manipulacije, puno dezinformacija
Angažman i interaktivnost publike	Manje interaktivnosti, ograničene mogućnosti za povratnu informaciju(ankete ili pisma), spora reakcija	Brza i intenzivna reakcija publike, mogućnost viralnog i brzog širenja informacija zahvaljujući tehnološkim alatima

Pokrivenost teme	Stabilniji fokus izvještavanja, manje promjena u pokrivenosti tema	Promjene u fokusu izvještavanja, uključenost novih tema i perspektiva
------------------	---	---

Zahvaljujući tehnološkom napretku, moderno ratno novinarstvo prošlo je kroz značajne promjene koje su današnjem vremenu omogućile brži, precizniji i globalno dostupniji prijenos informacija, ali svako doba izvještavanja nosi, osim pozitivnih, i one negativne strane ratnog izvještavanja. Istraživanje rada još više je dokazalo važnost kontinuiranog rada novinara na provjeri činjenica i pouzdanog izvještavanja u doba brzih promjena i globalne povezanosti.

IZJAVA O AUTORSTVU

Završni/diplomski/specijalistički rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navodenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, TIHANA ĆEKIĆ (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog/specijalističkog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Radno izvješćivanje u suvremeno doba od pojave masovnih medija u 19. stoljeću do radova Vukovih (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Ćekić Tihana
(vlastoručni potpis)

Sukladno članku 58., 59. i 61. Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti završne/diplomske/specijalističke radove sveučilišta su dužna objaviti u roku od 30 dana od dana obrane na nacionalnom repozitoriju odnosno repozitoriju visokog učilišta.

Sukladno članku 111. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima student se ne može protiviti da se njegov završni rad stvoren na bilo kojem studiju na visokom učilištu učini dostupnim javnosti na odgovarajućoj javnoj mrežnoj bazi sveučilišne knjižnice, knjižnice sastavnice sveučilišta, knjižnice veleučilišta ili visoke škole i/ili na javnoj mrežnoj bazi završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice, sukladno zakonu kojim se uređuje umjetnička djelatnost i visoko obrazovanje.

8. Literatura

Knjige:

- 1) Allan, Stuart; Zelizer, Barbie. 2004. *Reporting War: Journalism in Wartime*. Routledge. London, New York.
- 2) Malović, Stjepan; Ricchiardi, Sherry; Vilović, Gordana. 1998. *Etika novinarstva*. IZVORI. Zagreb.
- 3) Najbar-Agičić, M. 2015. *Povijest novinarstva: kratki pregled*. Ibis grafika. Zagreb.
- 4) Škarica; Matej. 2012. *Propaganda kroz europsku povijest*. Synopsis. Sarajevo.
- 5) Turner, Barry; Barredo Ibáñez, Daniel; Grattan, Steven James. 2018. *Reporting from the Wars 1850 – 2015: The origins and evolution of the war correspondent*. Vernon Press. Malaga.
- 6) Vitaljić, Sandra. 2013. *Rat slikama: Suvremena ratna fotografija*. Algoritam. Zagreb, Mostar.
- 7) Williams, Kevin. 2020. *A New History of War Reporting*. Routledge. London, New York.

Mrežni i elektronički izvori:

- 1) Čerina, Josip. 2012. Ratno izvještavanje u kontekstu suvremenih oružanih sukoba i novih medijskih tehnologija. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*-Zagreb. 101.-117. <https://hrcak.srce.hr/file/136692> (pristupljeno 20. svibnja 2024.)
- 2) Vrabec-Mojzeš, Zrinka. 2008. Javna diplomacija i mediji. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*. Zagreb. 175-198. <https://hrcak.srce.hr/file/61758> (pristupljeno 25. kolovoza 2024.)
- 3) <https://www.enciklopedija.hr/clanak/herold> (pristupljeno 15. svibnja, 2024. 16:20)
- 4) <https://www.bbc.com/news> (pristupljeno 21. svibnja, 2024. 8:20)
- 5) <https://www.youtube.com/watch?v=Ihg7oExdPJI&t=10s> (pristupljeno 21. svibnja, 2024. 19:40)
- 6) <https://www.bbc.com/news/60589965> (pristupljeno 2. lipnja, 2024.)
- 7) <https://www.bbc.com/news/world-europe-60504334> (pristupljeno 26.kolovoza, 2024.)

9. Popis slika

Slika 1. Prikaz mrtvih tijela u tiskanim novinama (izvor iz knjige: Suvremena ratna fotografija, autorice Sadre Vitaljić, 28. str.).....	13
Slika 2. BBC News: broj objava po mjesecima od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice)	16
Slika 3. BBC News: broj objava vizualnog sadržaja od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice).....	18
Slika 4. BBC News: broj objavljenih fotografija po kategorijama od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice).....	19
Slika 5. Oštećenje stambene zgrade u Kijevu (izvor: BBC News)	20
Slika 6. BBC News: broj objavljenih fotografija snimljenih iz zraka od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice).....	21
Slika 7. Satelitska snimka aerodroma Luninets u Bjelorusiji tijekom priprema za ruski napad na Ukrajinu (izvor: BBC News).....	22
Slika 8. Satelitske snimke obližnjeg sela Rivnopillya (izvor: BBC News)	22
Slika 9. BBC News: broj objavljenih videozapisa po kategorijama od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice).....	23
Slika 10. Prikaz osjetljivog sadržaja (izvor: BBC News, https://www.bbc.com/news/world-europe-60513116)	24
Slika 11. BBC News: broj objavljenih infografika po kategorijama od 24.2.2022. do 24.5.2022. (izrada autorice).....	25
Slika 12. Infografika: prikaz ključnih prijelaza za Ukrajince (izvor: BBC News)	26
Slika 13. Infografika: Podaci o tenku (izvor: BBC News).....	26
Slika 14. Infografika: Usporedba vojne snage Rusije i Ukrajine (izvor: BBC News).....	27
Slika 16. Lažni tweet (izvor: BBC News).....	29
Slika 17. Primjeri lažnih TikTok videa (izvor: BBC News, https://www.bbc.com/news/60867414).....	30
Slika 18. Primjer poštivanja etičkih standarda novinarstva (izvor: BBC News)	31
Slika 19. Primjer mogućnosti interakcije s publikom (Izvor BBC News).....	33
Slika 20. Porast stvaranja Twitter profila tijekom ruske invazije na Ukrajinu (izvor: BBC News)	34

10. Popis tablica

Tablica 1. Sažet prikaz rezultata prikupljenih u istraživanju (Izrada autorice).....	36
--	----